

Toetsboek hoofdstuk 17 Goede tijden slechte tijden deel 2

- 1 De Nederlandse export hangt af van de conjuncturele ontwikkeling in de wereld. Kun je met behulp van de tabel een uitspraak doen over deze conjuncturele situatie in de eerste jaren van het derde millennium.

Nederlandse internationale handel in goederen 1996-2003 in miljarden euro		
Jaar	Export (uitvoer)	(Import (invoer))
1996	153	140
1997	171	157
1998	180	168
1999	188	178
2000	231	216
2001	241	218
2002	232	205
2003	233	206
Bron: CBS 2004		

- 2 De EU en de VS produceren beide graan en auto's. De productie per arbeidsjaar bij een situatie zonder internationale handel is in onderstaande tabel weergegeven.

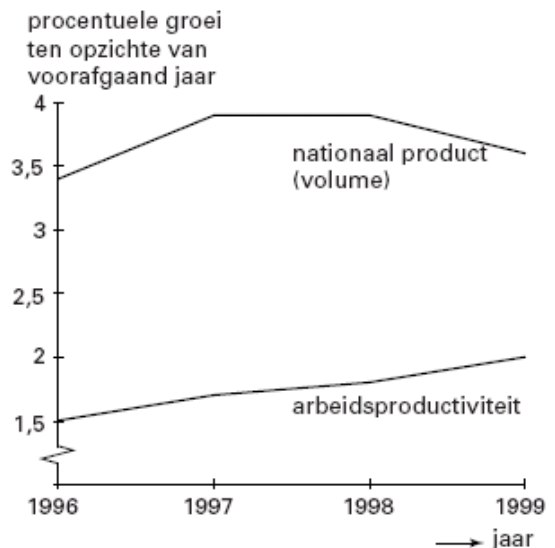
Productie per arbeidsjaar van graan en auto's in de EU en de VS		
	Graan (in ton)	Auto's
EU	50	10
VS	80	12

Laat met een berekening zien waarom de EU zich meer specialiseert in auto's en de VS in graan.

3 Inflatiespook dreigt

Het gaat erg goed met de Amerikaanse economie. De figuur hiernaast laat zien dat er sprake is van een sterke economische groei. Maar volgens sommige economen dreigt de Amerikaanse economie slachtoffer te worden van het eigen succes. Zo stelt Alan Greenspan, president van de Amerikaanse centrale bank, dat een aanhoudend snelle groei zal leiden tot een forse loonstijging. En die loonstijging kan volgens analisten leiden tot inflatie.

- a Geef voor de stelling van Alan Greenspan een verklaring. Gebruik daarbij beide gegevens in de figuur.

- b Een loonstijging zal alleen onder bepaalde voorwaarden leiden tot inflatie. Beschrijf twee voorwaarden waaraan moet zijn voldaan.

Inflatie zal de internationale concurrentiepositie van Amerika aantasten. Dat kan weer een extra impuls aan de inflatie geven doordat de Amerikaanse economie te maken krijgt met hogere prijzen van geïmporteerde producten.

- c** Beschrijf hoe de verslechtering van de internationale concurrentiepositie kan leiden tot de hogere prijzen van geïmporteerde producten.

(Vwo deelvak 2001-II-8)

- 4** De economische groei in Nederland is in 1998 bijna 4% geweest. Een groei van de productie in deze orde van grootte duidt op een fase van hoogconjunctuur. Typisch voor een fase van hoogconjunctuur is dat de arbeidsmarkt krappert waardoor de lonen kunnen stijgen.

a Noem een ander kenmerk van een fase van hoogconjunctuur.

b Leg uit hoe een verkrapping van de arbeidsmarkt tot een loonstijging kan leiden.

Omdat een loonstijging de internationale concurrentiepositie van Nederland in gevaar kan brengen pleiten sommigen voor beperking van de loonstijging. Deze beperking kan via verbetering van de internationale concurrentiepositie tot toename van de export leiden.

c Leg uit dat beperking van de loonstijging tot verbetering van de internationale concurrentiepositie kan leiden.

d Leg uit dat verbetering van de internationale concurrentiepositie tot toename van de export kan leiden.

Een toename van de export kan leiden tot afname van het overheidstekort.

e Geef daarvoor een verklaring. Betrek in het antwoord zowel de inkomsten als de uitgaven van de overheid.

Om de sterke concurrentiepositie van Nederland ten opzichte van het buitenland te behouden, wordt door de Nederlandse overheid veel extra geld geïnvesteerd in verbetering van de vervoersmogelijkheden, zoals de Betuwelijn.

f Leg uit dat een recessie in Duitsland tot een recessie in Nederland kan leiden.

(Havo totaalvak 2000-I-1)

5 Nederlanders dozenschuiers?

Wanneer in ons land geïmporteerde goederen tijdelijk Nederlands eigendom worden, maar vervolgens geëxporteerd worden naar een derde land, spreken we van wederuitvoer. Het belang van de wederuitvoer voor de Nederlandse handel is in de afgelopen jaren toegenomen. In 1995 bestond de Nederlandse export voor 27% uit wederuitvoer, in 2004 is dat percentage 34%. Is Nederland een land van dozenschuiers geworden? En is dat gunstig voor de economische groei?

In onderstaande tabel worden enkele gegevens over de buitenlandse handel van Nederland voor de jaren 2001 tot en met 2004 weergegeven.

	nominale waarde (x miljard euro)				volume (% verandering t.o.v. voorafgaand jaar)		
	2001	2002	2003	2004	2002	2003	2004
uitvoer goederen binnenlandse herkomst	135,4	136,0	137,7	143,6	2,0	1,1	2,1
wederuitvoer goederen	101,3	96,1	96,3	112,7	0,3	5,0	19,8
uitvoer diensten	64,5	66,3	67,4	71,8	-0,4	-0,6	5,4

Op basis van deze tabel kan worden berekend dat het gewogen gemiddelde van de groei van het **volume** van de totale uitvoer van goederen en diensten van binnenlandse herkomst in 2003 ten opzichte van 2002 0,54% bedroeg.

- a Laat met een berekening, in twee decimalen nauwkeurig, zien dat deze groei in 2004 ten opzichte van 2003 groter was dan 0,54%.
- b Is het prijspeil van de wederuitvoer in 2002 hoger of lager dan in 2001? Verklaar het antwoord zonder een berekening te maken.

Een journalist doet over de wederuitvoer in Nederland de volgende bewering: "De wederuitvoer levert per eenheid product een zeer kleine bijdrage aan het bruto binnenlands product van Nederland."

- c Leg de bewering van de journalist uit.

Vwo examen 2009 opgave 2

6 ***Uit een krant (voorjaar 2001) Concurrentiepositie verslechtert***

Het Centraal Planbureau (CPB) voorspelt voor het jaar 2002 een verslechtering van de concurrentiepositie van Nederland. Een van de oorzaken van deze verslechtering is de, in vergelijking met de rest van Europa, krappe arbeidsmarkt in Nederland. Nederlandse producten kunnen daardoor naar verhouding duurder worden. Na de invoering van de euro kunnen wisselkoersaanpassingen niet meer worden ingezet om de concurrentiepositie te verbeteren. Het belang van de ontwikkeling van de loonkosten en de arbeidsproductiviteit in Nederland is hierdoor toegenomen.

- a Leg uit hoe een krappe arbeidsmarkt in een land tot verslechtering van de concurrentiepositie van dat land kan leiden.
- b Leidt een daling van de koers van de munt van een land tot verbetering of tot verslechtering van de concurrentiepositie van dat land? Verklaar het antwoord.
- c Leidt een daling van de arbeidsproductiviteit in een land tot verbetering of tot verslechtering van de concurrentiepositie van dat land? Verklaar het antwoord.

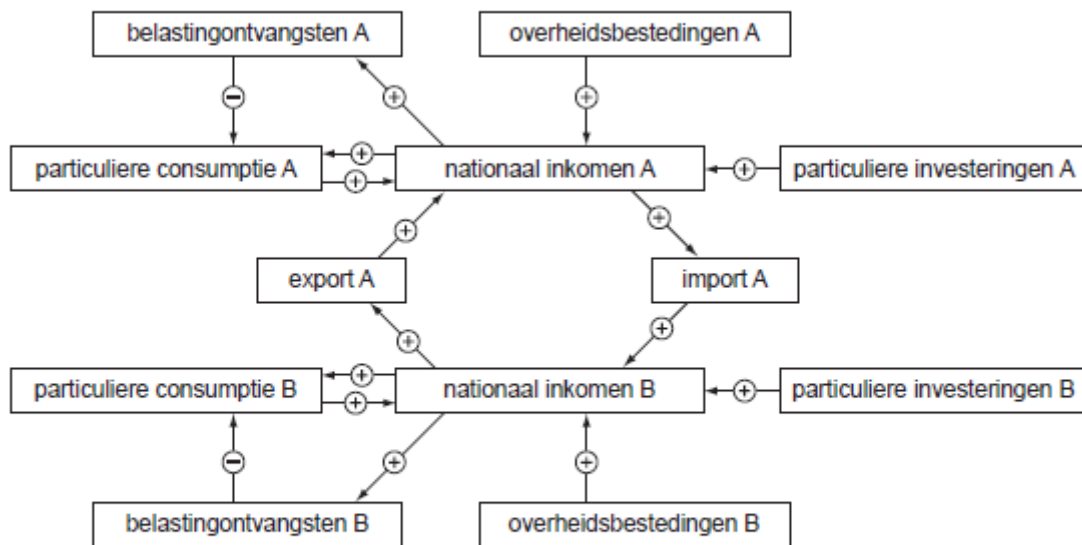
(Havo totaalvak 2004-I-1)

7 **Topoverleg**

Land A onderhoudt intensieve handelscontacten met land B. Beide landen drijven vrijwel geen handel met andere landen en de handel met die landen wordt in deze opgave daarom verwaarloosd. De handel tussen A en B is niet evenwichtig: A heeft een aanhoudend tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans met B. Er is sprake van een beperkt zwevende wisselkoers, wat betekent dat wisselkoersen niet onmiddellijk maar vertraagd reageren op overschotten en tekorten.

Vanwege de economische situatie in beide landen vindt de regering van A dat de regering van B de meest aangewezen partij is maatregelen te nemen om de lopende rekening van beide landen in evenwicht te krijgen. De minister van internationale handel van A (de heer Alabert) heeft daarom zijn collega van B (mevrouw Bracco) uitgenodigd voor topoverleg. Bij de discussie tussen de beide ministers wordt gebruik gemaakt van onderstaand macro-economisch model van A en B en van onderstaande macroeconomische kerngegevens van A.

macro-economisch model van A en B

Toelichting:

De pijlen geven oorzakelijke verbanden weer. Een + duidt op een positief verband en een - op een negatief verband.

macro-economische kerngegevens van A	
	miljarden euro's
particuliere besparingen	487
particuliere consumptie	9.710
particuliere investeringen	674
overheidstekort	218
nationaal inkomen	12.189

Tijdens de discussie worden onder andere de volgende uitspraken gedaan.

Bracco: U moet de problemen niet overdrijven collega; het tekort op de lopende rekening van A is minder dan 4% van het nationaal inkomen van A.

Bracco: A heeft het tekort op de lopende rekening bovendien helemaal aan zichzelf te wijten. De banken in A verlenen teveel krediet. De regering van A zou de belastingontvangsten kunnen verhogen om zo een vergroting van het nationaal spaarsaldo te realiseren.

Alabert: Een verhoging van de belastingontvangsten in A zal niet alleen negatief uitpakken voor het nationaal inkomen van A maar ook voor dat van B. Als daarentegen de overheid van B extra zou gaan besteden, zou het nationaal inkomen van beide landen hoger uitvallen en zou bovendien de lopende rekening van beide landen evenwichtiger worden.

Bracco: De overheid van B heeft al een tekort. Extra overheidsbestedingen zullen dat tekort doen oplopen en dat is voor de regering van B niet acceptabel.

Alabert: Nu moet u niet overdrijven collega; het tekort van de overheid van B zal door de extra overheidsbestedingen aanzienlijk minder toenemen dan de omvang van die extra overheidsbestedingen.

- Leg uit dat kredietverlening door banken in een land kan leiden tot een tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans van dat land.
- Bereken of het tekort op de lopende rekening van A inderdaad minder is dan 4% van het nationaal inkomen

- c Leg uit dat een land door een aanhoudend tekort op de lopende rekening te maken kan krijgen met inflatie.
- d Leg uit dat het tekort van de overheid van B door de extra overheidsbestedingen minder kan toenemen dan de omvang van die extra overheidsbestedingen.
- e Onderbouw de eerste uitspraak van minister Alabert. Betrek daarin zowel de genoemde gevolgen van een verhoging van de belastingontvangsten door A als de genoemde gevolgen van extra overheidsbestedingen door B. De onderbouwing moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 120 woorden.
- 8 In veel landen zijn de lonen lager dan in Nederland. Het gevolg daarvan is dat sommige buitenlandse producten veel goedkoper zijn dan de Nederlandse concurrentie. Sommige Nederlandse ondernemers vinden dat de overheid stappen moet nemen tegen de invoer uit deze goedkope lagelonenlanden om dit dumpen tegen te gaan.
- a Mag je hier spreken over dumpen? Motiveer je antwoord.
- b Leg uit waarom lage lonen niet altijd hoeven te leiden tot lage arbeidskosten per product.

9 Vrij baan voor vrijhandel

Lange tijd heeft een land haar landbouw en industrie met invoerheffingen beschermd. Een belangrijk argument voor deze protectie was behoud van werkgelegenheid. Enige tijd geleden heeft de regering van dit land echter gekozen voor vrijhandel met andere landen en zijn de invoerheffingen op goederen uit landbouw en industrie geheel afgeschaft. De importprijs van deze producten is daardoor gedaald. Een onderzoeksbureau is een jaar na afschaffing van de invoerheffingen nagegaan welke macro-economische gevolgen zijn opgetreden (zie tabel). In het rapport van het onderzoeksbureau worden voor de landbouw en de industrie van dit land verder de volgende conclusies getrokken:

- 1 Er bestaat een oorzakelijk negatief verband tussen invoerheffing en arbeidsproductiviteit.
- 2 Hoe sterker de prijsverandering, hoe groter het effect op de binnenlandse verdeling van productiefactoren.

	landbouw		industrie	
	(1)	(2)	(1)	(2)
aandeel werkgelegenheid (% van de totale werkgelegenheid)	12	9	25	24
invoerheffing (% van de importprijs exclusief invoerheffing)	40	0	10	0
consumentenprijs (index)	100	85	100	97
arbeidsproductiviteit (index)	100	105	100	102
productievolume (index)	100	90	100	100
importvolume (index)	100	110	100	105

- a Beschrijf twee andere argumenten waarmee protectie veelal wordt verdedigd.
- b Bereken de procentuele daling van de importprijs van landbouwgoederen in dit land als gevolg van de afschaffing van de invoerheffing.
- c Geef een verklaring voor het feit, dat de consumentenprijs van landbouwproducten in dit land, minder daalt, dan als gevolg van de afschaffing van de invoerheffing zou mogen worden verwacht.
- d Geef een verklaring voor conclusie 1.
- e Ondersteunen de gegevens van de tabel conclusie 2? Verklaar het antwoord.

(Vwo deelvak 2003-I-6)

10 Van protectie naar vrijhandel

De overheid in een opkomend industrieland wil de economische ontwikkeling stimuleren. Daartoe is een aantal jaren geleden een auto-industrie opgezet. Een dergelijke industrie heeft namelijk grote uitstralingseffecten naar andere bedrijfstakken. Alhoewel de Wereldhandelsorganisatie (WTO) sterk voorstander is van vrijhandel, kreeg dit land toch toestemming enige jaren lang importheffingen op auto's uit het buitenland te heffen.

Andere vormen van protectie werden niet toegestaan omdat die in de ogen van de WTO niet marktconform* zijn. De WTO dringt er nu op aan ook de importheffingen af te schaffen.

* Marktconform wil zeggen 'via het marktmechanisme'.

- Welk argument zal de WTO gebruiken om in dit geval protectie toe te staan? Verklaar het antwoord.
- Leg uit waarom importheffingen gezien kunnen worden als een marktconforme vorm van protectie.
- Beschrijf een manier van protectie die *niet* marktconform is.
- Leg uit waarom economen in het algemeen verwachten dat vrijhandel tot een grotere productie leidt dan protectie.

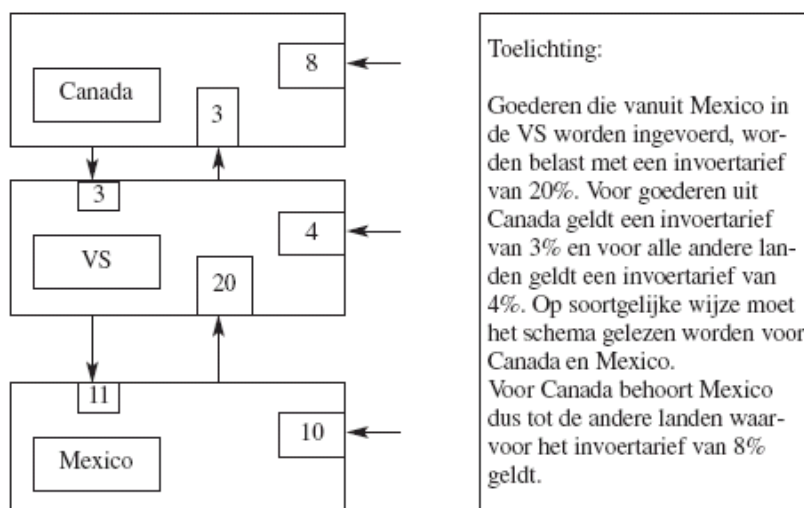
(Vwo deelvak 2003-II-1)

- 11 Een bedrijf exporteerde in 1993 een product rechtstreeks van Canada naar Mexico. De transactie werd afgewikkeld in Amerikaanse dollars. De exportprijs bedroeg \$ 25. Voor de gehanteerde invoertarieven moet je onderstaande tabel gebruiken.

- Bereken het bedrag in Amerikaanse dollars dat een Mexicaanse importeur in totaal voor het product moest betalen.

De VS belastten in 2003 goederen uit Mexico met aanzienlijke invoerrechten. Dat is een vorm van protectie.

- Noem twee andere manieren waarop landen protectie kunnen bedrijven.

Mexicaanse bedrijven beschikten over mogelijkheden om die protectie op legale wijze te omzeilen.

- Beschrijf een manier waarop dat zou kunnen.
- Eind 1993 sloten de drie genoemde landen een vrijhandelsovereenkomst: de NAFTA.
- Leg uit dat de inwerkingtreding van de NAFTA een negatieve invloed kan hebben op de export vanuit Europa met bestemming VS.

- e Leg uit dat de NAFTA op termijn ook een positieve invloed kan hebben op de export vanuit Europa met bestemming VS.
- f De NAFTA-landen willen in de verre toekomst een douane-unie gaan vormen. Welke tarieven in het schema zullen met de inwerkingtreding van deze douane-unie veranderen? Verklaar het antwoord.
- g Bij een douane-unie gaat de samenwerking tussen de betrokken landen minder ver dan bij een economische unie. Noem twee kenmerken van een economische unie die *niet* gelden voor een douane unie.

12 **Gemeenschappelijk landbouwbeleid op de schop**

Agrië is een van de lidstaten van een economische unie. Deze economische unie voert al vele jaren een gemeenschappelijk landbouwbeleid met de volgende kenmerken:

- * interventieprijzen voor veel landbouwproducten, gecombineerd met een opkoopregeling voor aanbodoverschotten;
- * invoerrechten op landbouwproducten uit niet-lidstaten;
- * exportsubsidies om landbouwproductie van de economische unie tegen de wereldmarktprijs af te kunnen zetten op de wereldmarkt.

Dit protectionistische landbouwbeleid stuit echter op steeds meer bezwaren, zowel binnen als buiten de economische unie. Na een dringende oproep van een internationale vrijhandelsorganisatie is er een beleidsvoorstel gekomen waarin het eerder omschreven gemeenschappelijke landbouwbeleid wordt afgeschaft en de vrije marktwerking wordt ingevoerd voor landbouwproducten.

De vrijhandelsorganisatie verwacht dat dit beleid zal leiden tot vergroting van de mondiale welvaart.

In Agrië wordt er van uitgegaan dat door afschaffing van dit gemeenschappelijke landbouwbeleid de landbouwproductie volledig uit Agrië zal verdwijnen.

Jij bent voorstander van afschaffing van het huidige gemeenschappelijke landbouwbeleid en als zodanig door een krant gevraagd je mening in een betoog weer te geven.

Schrijf een betoog als voorstander van afschaffing van het huidige gemeenschappelijke landbouwbeleid van de economische unie:

- a Begin het betoog met een argument waarmee de vrijhandelsorganisatie kan onderbouwen dat vrijhandel leidt tot vergroting van de mondiale welvaart.
- b Verwerk vervolgens in het betoog drie van de onderstaande vier aspecten. Bij elk van de drie gekozen aspecten moet de uitwerking gebaseerd worden op één of meer informatiebronnen op de volgende pagina.
 - 1 De consumentenprijzen van landbouwproducten in Agrië.
 - 2 De welvaart in ruime zin van Agrië.
 - 3 De allocatie van productiefactoren in Agrië.
 - 4 De prijs van nieuwbouwwoningen in Agrië.

Aanwijzingen

- De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Vermeld de nummers van de gebruikte informatiebronnen.
- Gebruik voor het betoog 175 woorden; een afwijking van 30 woorden is toegestaan.

Vwo examen 2008 opgave 3

informatiebron 1

sectorcijfers Agrië (2005)

	landbouw	industrie	dienstverlening	overig
aandeel werkgelegenheid	7%	31%	58%	4%
aandeel bbp	3%	33%	60%	4%

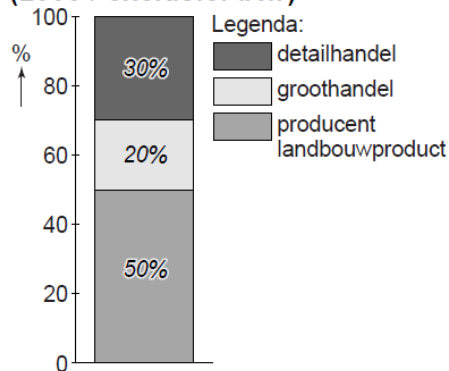
informatiebron 2

grondprijzen en grondverdeling Agrië naar bestemming (2005)

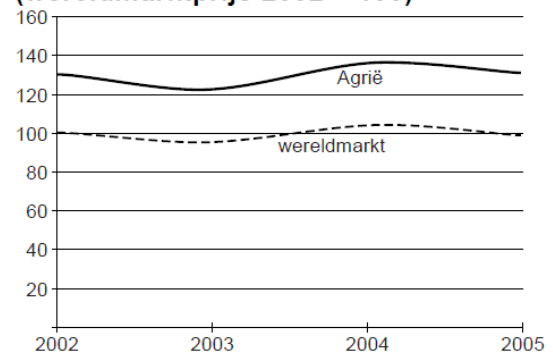
bestemming	prijs per m ² in geldeenheden	aandeel in het totale grondgebruik
landbouw	11	70%
wonen	75	6%
infrastructuur	8	4%
industriegebied	25	3%
natuur en recreatie	5	15%
overige	15	2%

informatiebron 3

opbouw consumentenprijs van een gemiddeld landbouwproduct in Agrië (2005 / exclusief btw)

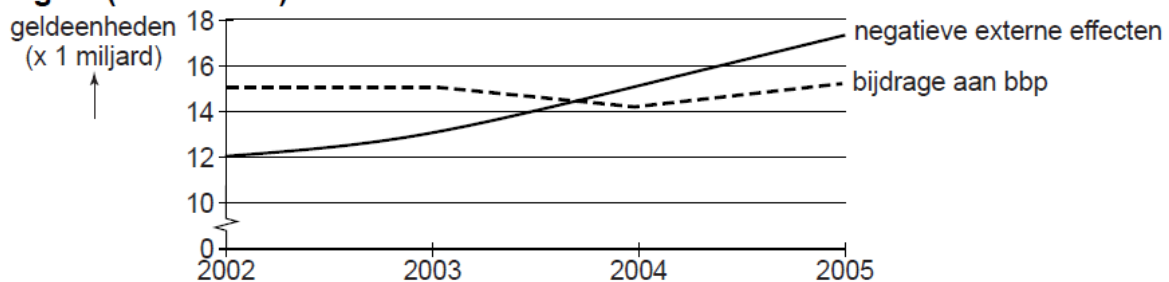

producentenprijzen landbouwproducten 2002-2005 (wereldmarktprijs 2002 = 100)

informatiebron 4

negatieve externe effecten landbouw Agrië en bijdrage landbouw aan bbp Agrië (2002-2005)

- 13 Lees onderstaand artikel over Andorra. Beantwoord daarna de bijbehorende vragen.
- Noem twee in het artikel genoemde feiten, die de mening staven dat Andorra een “betrekkelijk gesloten” economie heeft.
 - Zou de wel aanwezige handel met andere landen in het voordeel of in het nadeel van Andorra zijn?

Andorra, een betrekkelijk gesloten land

Economisch is Andorra altijd sterk georiënteerd geweest op Spanje. De officiële taal van het land is Catalaans en onder het Franco-regime bloeide het als belastingparadijs respectievelijk smokkelnest tussen EU-lid Frankrijk en Spanje. Na Spanje's politieke omwenteling en toetreding tot de EU verloor Andorra een deel van haar unieke economische positie. Wat overbleef was de betekenis van het land als vestigingsplaats van commerciële banken (geen belasting op spaargelden, bankgeheim) en toeristische attracties. Van de huidige buitenlandse handel van Andorra zijn geen statistische gegevens bekend: het is een betrekkelijk gesloten economie. Het leeuwendeel van de goederenhandel en het dienstenverkeer wordt nog steeds afgewikkeld met Spanje. Met de Europese Unie heeft het land inmiddels een douane-unie gesloten. De werkloosheid is nog steeds vrijwel nihil: omdat Andorra niet in de eigen arbeidsbehoefte kan voorzien werken in het Prinsdom veel Fransen en Spanjaarden, die weer vertrekken als hun inkomstenbron verdwijnt.

(uit een reisfolder)

De praktijk leert dat elk procent extra “openheid” van de economie van een land het inkomen per inwoner van zijn bevolking met één procent doet stijgen. Dit verklaart de rijkdom van de Singaporeaanse inwoners, in schrijnend contrast met de armoede in de **gesloten economie** van Myanmar.

- Is de hier geciteerde uitspraak een feit of een mening? Motiveer je antwoord.
- De uitspraak kan goed verdedigd worden. Geef een argument, waarmee je deze uitspraak kan onderbouwen.

- 14 Voor de twee denkbeeldige landen Oranjeland en Reeland gelden de onderstaande gegevens. Alle bedragen in miljarden geldeenheden behalve de quota.

	Export (E)	Import (M)	Saldo buitenland (E-M)	Exportquote (e)	Importquote (m)	Nationaal Inkomen (Y)
Oranjeland	200		20		0,2	
Reeland		60		0,4		200

- Bereken voor Oranjeland de waarde van de import, de exportquote en het nationale inkomen.
- Bereken voor Reeland de waarde van de export, het saldo buitenland en de importquote.
- Welk van beide landen heeft de meest open economie? Verklaar je antwoord.

In onderstaande tabel staan enkele gegevens over de Nederlandse handel in miljarden euro.

- d Bereken voor 2007 de handelsquote van Nederland

	2006	2007	2008
Uitvoer	391,3	420	444,3
Invoer	351,6	376,6	400,6
BBP	534	559,8	586,1

- 15 In deze opgave wordt de totale internationale handel in goederen en diensten in en tussen de werelddelen Amerika, Europa en Azië samen de 'wereldhandel' genoemd.

Wereldeconomie in onbalans

Er zijn economen die beweren dat Amerika de 'motor van de wereldeconomie' is. De Bank voor Internationale Betalingen (BIB) maakt zich echter zorgen over de groeiende onevenwichtigheden in de wereldhandel. Er is een groot Amerikaans handelstekort. Dit tekort vindt zijn spiegelbeeld in een handelsoverschot van Europa en Azië. Een dergelijke onevenwichtigheid kan worden gecorrigeerd door wisselkoersbewegingen. Maar die correctie blijft nu uit. Daarom stelt de BIB: „Op deze manier groeien de schuldverhoudingen in de wereld scheef.” De totale waarde van de wereldhandel bedraagt in een bepaald jaar \$ 8.000 miljard. In de tabel is voor de drie genoemde werelddelen de waarde van de onderlinge import en export weergegeven. Het betreft uitsluitend de handel in goederen en diensten.

miljarden \$		importwaarde van			
		Amerika	Europa	Azië	totaal
exportwaarde van	Amerika	–	600	400	1.000
	Europa	700	–	400	1.100
	Azië	500	400	–	900
	totaal	1.200	1.000	800	3.000

- a Verklaar het feit dat het totaal in de tabel (3.000) kleiner is dan het totaal van de wereldhandel.
- b Hoeveel miljard dollar bedraagt het Amerikaanse saldo op de goederen- en dienstenrekening?
- c Geef voor de bewering van de economen een verklaring met behulp van bovenstaande tabel.
- d Verklaar de stelling van de BIB.

Vwo totaalvak 2002-I-7

- 16 Volgens de betalingsbalans van een land over 2006 gaven buitenlandse toeristen voor een bedrag van € 5,5 miljard uit in dat land. Het dekkingspercentage van het internationale reisverkeer (verhouding ontvangsten/uitgaven) bedroeg 45 procent.

- a Geef de definitie van het begrip betalingsbalans.
- b Op welke deelrekening van de betalingsbalans wordt het internationale reisverkeer geregistreerd?
- c Bereken het bedrag dat inwoners van dat land als toeristen in 2006 in het buitenland hebben besteed (in miljarden euro's in één decimaal nauwkeurig).

Havo

- 17 In 2002 wordt in de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU) de euro als gemeenschappelijke munt ingevoerd. De betalingsbalans van afzonderlijke EMU-lidstaten wordt dan ondergeschikt aan de betalingsbalans van de EMU. Stel dat enkele gegevens over de betalingsbalans van de EMU in 2004 luiden als in de tabel (alle bedragen in miljarden euro's):

	ontvangsten	uitgaven	saldo
goederenrekening	311,7	284,6	...
dienstenrekening	84,3
inkomensrekening			-8,7
lopende rekening			+26,3
kapitaalrekening			-25,6

De optelsom van de ontvangsten uit de export van goederen van de afzonderlijke EMU-lidstaten is hoger dan 311,7 miljard euro.

- a Geef daarvoor de verklaring.
 b Bereken voor welk bedrag de EMU in 2004 aan diensten importeert.
 c Bereken met welk bedrag de officiële reserves van de EMU in 2004 veranderen. Geef ook aan of het een afname of een toename van de officiële reserves betreft.

Het saldo op de kapitaalrekening wordt bepaald door het verschil tussen kapitaalexport en kapitaalimport.

- d Noem een voorbeeld van een transactie die tot de kapitaalimport van de EMU wordt gerekend.

Stel dat er op de goederenrekening van de EMU in een bepaald jaar een overschot is. Een koersverandering van de euro heeft invloed op dit overschot.

- e Leidt een koersdaling of een koersstijging van de euro tot afname van het overschot op de goederenrekening van de EMU? Verklaar het antwoord.

Stel dat de koers van de euro in een periode sterk daalt. De Europese Centrale Bank (ECB) kan dan ingrijpen, door bijvoorbeeld de rentestand te beïnvloeden.

- f Moet de rentestand worden verhoogd of worden verlaagd om een koersdaling van de euro af te remmen? Verklaar het antwoord.

Havo totaalvak 2000-II-5

- 18 Van een land is het volgende gegeven (alle cijfers op transactiebasis in miljarden euro's):

- kapitaalimport	5
- kapitaalexport	1
- dienstenimport	260
- goederenimport	280
- goederenexport	300
- voordelig saldo inkomensrekening	5
- toename valutareserves	19

- a Bereken het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans, en geef aan of het een tekort of een overschot betreft.
 b Bereken de exportwaarde van de diensten.
 c Wat verstaan we onder materieel evenwicht op de betalingsbalans?
 d Hoe groot zou de export van diensten geweest moeten zijn om materieel evenwicht te bereiken?

De cijfers van de goederenbalans op kasbasis zijn voor export en import respectievelijk 290 en 282

- e Maak duidelijk dat het verschil tussen kas- en transactiebasis ontstaat door internationale kredietverlening.
- f Voor welk bedrag heeft dit land per saldo krediet verstrekt aan het buitenland?

Het door jou bij vraag a berekende saldo op de lopende rekening is van structurele aard. Vandaar dat de regering van dit land een wisselkoersaanpassing overweegt, wat in de publiciteit de minister-president ontkent.

- g Waarom zullen bewindslieden een eventueel op handen zijnde aanpassing van de wisselkoers altijd ontkennen?
- h Hoe noemt men de aanpassing van de wisselkoers die deze regering overweegt?
- i Wat gebeurt er met de export van dit land na de wisselkoersaanpassing? Motiveer je antwoord.

19 uit een krant:

Handel in afval draagt bij aan duurzame economische ontwikkeling

Veel afval van West-Europese landen wordt in andere landen gerecycled. Zo wordt oud papier geëxporteerd naar India, oude autobanden naar Oost-Europa en afvalplastics naar China. De relatief goedkope arbeid in de afvalimporterende landen maakt het rendabel in die landen uit het afval materialen te selecteren die geschikt zijn voor hergebruik. Uit onderzoek door een milieu-econoom blijkt dat de export van recyclebaar afval door West-Europese landen een bijdrage kan leveren aan een meer duurzame economische ontwikkeling. In het onderzoeksrapport wordt geconcludeerd dat secundaire grondstoffen¹⁾ voor de afvalimporterende landen een aantrekkelijk alternatief zijn voor de import van primaire grondstoffen²⁾. Verwacht wordt dat door de recycling van afval de prijzen van primaire grondstoffen op de wereldmarkt dalen. Daarnaast wordt voor een afvalimporterend land als China een gunstig effect op het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans verwacht.

1) Secundaire grondstoffen zijn via recycling teruggewonnen grondstoffen.

2) Primaire grondstoffen zijn nog niet eerder in producten verwerkte grondstoffen.

- a Leg uit dat de verwerking van recyclebaar afval ertoe kan bijdragen dat de economische ontwikkeling duurzamer wordt.
- b Noem de deelrekening van de lopende rekening van de betalingsbalans van China waarop de import van afvalplastics wordt genoteerd.
- c Leg uit dat recycling van afvalplastics een gunstige invloed kan hebben op het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans van China.
- d Leg uit dat door recycling de prijzen van primaire grondstoffen op de wereldmarkt kunnen dalen.

Havo totaalvak 2004-I-5

20 Koersen in euro's

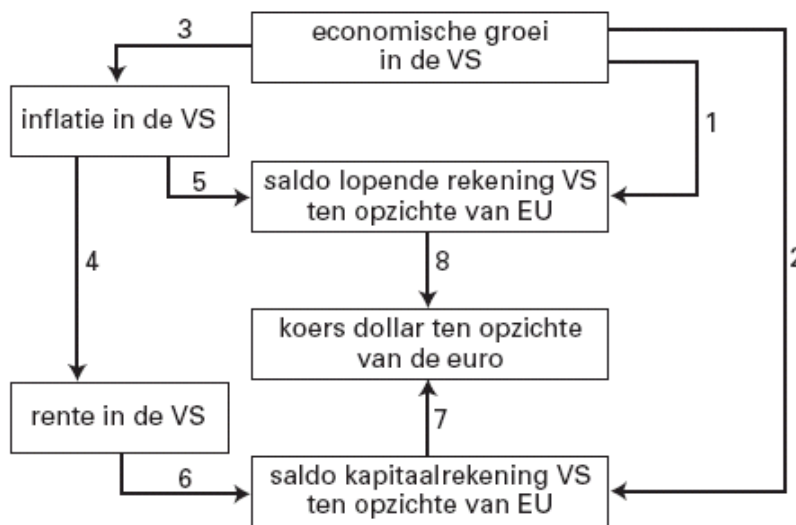
Vóór de invoering van de euro streefden de landen van de Europese Unie (EU) naar vaste onderlinge wisselkoersen. Inmiddels zijn in het eurogebied die onderlinge wisselkoersen verdwenen: er is immers nog maar één munteenheid, de euro, in gebruik. De koers van de euro ten opzichte van de andere valuta's in de wereld is veranderlijk. Belangrijke factoren die de koers van de euro beïnvloeden, zijn verschillen in inflatie, rentestand en economische groei. De Europese Centrale Bank (ECB) laat de koers van de euro in principe ongemoeid. Haar centrale doelstelling is immers prijsstabiliteit waarbij de rente als instrument wordt gebruikt.

- a Leg uit dat de invoering van de euro de internationale handel in het eurogebied kan bevorderen.
- b Zal bij een relatief hoge inflatie in het eurogebied de koers van de euro via de lopende rekening van het eurogebied stijgen of dalen? Verklaar het antwoord.
- c Zal door een anti-inflatiebeleid van de ECB de koers van de euro via de kapitaalrekening van het eurogebied stijgen of dalen? Verklaar het antwoord.
- d Leg uit dat een relatief hoge economische groei in de Verenigde Staten van Amerika (VS) via de lopende rekening van het eurogebied kan leiden tot een hogere koers van de euro.
- e Leg uit dat een relatief hoge economische groei in de VS via de kapitaalrekening van het eurogebied kan leiden tot een lagere koers van de euro.

Vwo economie deelvak 2002-II-5

21 Groeistuipen in de VS

In een bepaald jaar steeg de dollar flink in waarde ten opzichte van de euro. Deze stijging werd volgens analisten veroorzaakt door de sterke economische groei in de Verenigde Staten van Amerika (VS) in dat jaar. Die groei leidde bovendien tot oplopende inflatie in de VS hetgeen de centrale bank van de VS deed besluiten tot een anti-inflatiebeleid. De analisten waarschuwden voor de negatieve gevolgen van de sterke economische groei in de VS voor de lopende rekening van de VS. De figuur brengt enkele gevolgen van economische groei in de VS in beeld. De pijlen kunnen een negatief verband aangeven maar ook een positief verband. EU staat voor Europese Unie.

- a Leg uit dat er bij pijl (1) sprake kan zijn van een negatief verband.
- b Leg uit dat er bij pijl (2) sprake kan zijn van een positief verband.
- c Leg uit hoe het anti-inflatiebeleid van de centrale bank van de VS kan leiden tot een hogere koers van de dollar ten opzichte van de euro. Gebruik de figuur en vermeld in het antwoord de nummers van de pijlen.

De analisten baseren hun waarschuwing op een veronderstelling met betrekking tot de inflatie in de VS en in de EU.

- d Welke veronderstelling is dat? Verklaar het antwoord.

Vwo deelvak 2004-II-3

22 VS koerst op problemen af
uit een krant van januari 2003:

De koers van de dollar is de afgelopen jaren nauwelijks gedaald, ondanks voortdurend stijgende tekorten op de lopende rekening van de Verenigde Staten (VS). In 2002 is dit tekort opgelopen tot 480 miljard dollar, wat gelijk staat aan 4,6% van het bruto binnenlands product (bbp) van de VS in dat jaar. Daarnaast kent de VS in 2002 een overheidstekort van 3,4% van het bbp. Omdat ook de particuliere sector al jaren een groot spaartekort vertoont, importeert de VS veel buitenlands kapitaal. Omdat dit al lange tijd het geval is, is de internationale vermogenspositie van de VS ernstig verslechterd, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

	1980	2002
vermogen VS in het buitenland	775	7.190
vermogen buitenland in VS	500	9.375
internationale vermogenspositie VS	+275	-2.185

(in miljarden dollars)

Naar verwachting zal de koers van de dollar niet langer stabiel blijven, maar sterk gaan dalen. Het spaartekort in de VS zal naar verwachting groot blijven en de directe investeringen van de VS in het buitenland zullen eerder toe dan afnemen.

Een econoom concludeert na het lezen van dit krantenartikel dat blijkbaar in het buitenland de bereidheid zal afnemen om de tekorten van de VS te blijven financieren.

- a Wijst de eerste zin uit het krantenartikel op een tekort of op een overschot op de kapitaalrekening van de VS? Licht het antwoord toe.
- b Bereken het overheidstekort van de VS in 2002 in miljarden dollars.
- c Leg uit dat de verslechtering van de internationale vermogenspositie van de VS in de toekomst kan leiden tot een groter tekort op de inkomensrekening van de VS.
- d Citeer de zin uit het krantenartikel waarop de econoom zijn conclusie baseert.
- e Leg uit hoe de daling van de dollarkoers kan leiden tot een verbetering van de internationale vermogenspositie van de VS.

Vwo examen 2007 opgave 6

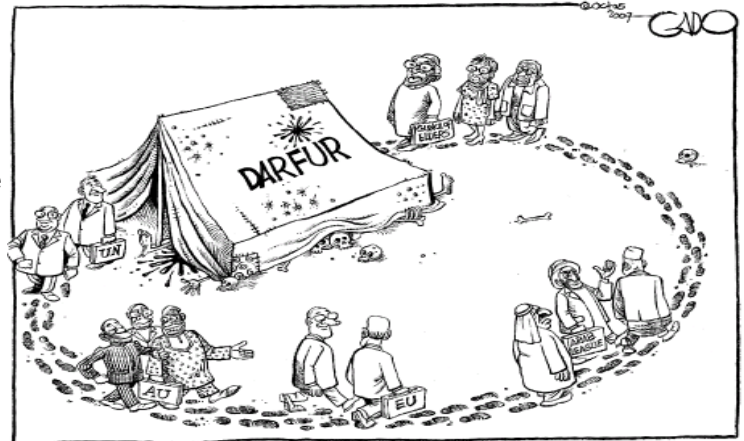
23 Olie op het (vredes)vuur

Vrijwel direct nadat het Afrikaanse land Sudan onafhankelijk wordt, breekt er een burgeroorlog uit. Het conflict wordt grimmiger als er enkele jaren later olievelden ontdekt worden. De strijdende partijen krijgen ruzie over de verdeling van de inkomsten uit oliewinning. Internationale organisaties, zoals de Afrikaanse Unie (AU) en de Verenigde Naties (VN), proberen al jaren tevergeefs te onderhandelen tussen de strijdende partijen. Inmiddels heeft de VN een vredesmacht naar Sudan gestuurd. Critici plaatsen vraagtekens bij het sturen van een vredesmacht. Zij denken dat het afkondigen van sancties tegen de Sudanese olie-export effectiever is. Het grootste deel van de inkomsten uit olie wordt namelijk rechtstreeks gebruikt voor de financiering van de burgeroorlog.

Een econoom legt uit dat het afkondigen van sancties tegen de Sudanese olieexport nadelig kan uitpakken voor de economie van Sudan: "In 2006 is het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans ten opzichte van 2005 al met 24% toegenomen. Nu sancties tegen de olie-export afkondigen betekent dat dit tekort verder zal toenemen. Dit heeft weer gevolgen voor de wisselkoers van de Sudanese pond en voor de inflatie in Sudan. Zo zal een olopend tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans de economische groei van Sudan afremmen."

		export	import
% verandering ten opzichte van voorafgaand jaar	2005	+ 28%	+ 66%
	2006	+ 17%	+ 19%
miljoen dollars	2006	5.657	8.074

- a Laat met een berekening zien dat het tekort op de lopende rekening van Sudan in 2006 ten opzichte van 2005 met 24% (afgerond) is toegenomen.
- b Leg uit hoe een oplopend tekort op de lopende rekening van Sudan kan leiden tot een daling van de wisselkoers van de Sudanese pond.
- c Leg uit hoe deze verandering van de wisselkoers, via een oplopende inflatie, de economische groei in Sudan kan afremmen.

Naar aanleiding van de cartoon krijgt een medewerker van de Europese Unie (EU) de mogelijkheid te reageren in een actualiteitenprogramma. De vraag luidt: “Internationale organisaties zoals de VN, EU en de AU kunnen volgens de cartoon geen doorbraak forceren in Darfur. Is het conflict nu onoplosbaar?”

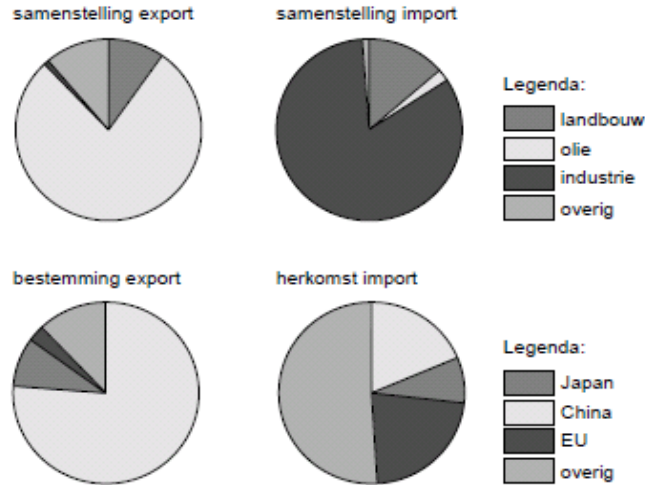
De EU medewerker antwoordt: “Nee, wat opvalt is dat China als onderhandelaar ontbreekt in de cartoon! Ik weet zeker dat wij China kunnen overtuigen van de noodzaak om de strijdende partijen in Sudan onder druk te zetten, waardoor een vredesakkoord dichterbij komt. Ik zal u uitleggen hoe:”

Darfur = de regio in Sudan waar het conflict zich voornamelijk afspeelt
 UN = United Nations (Verenigde Naties)
 AU = Afrikaanse Unie
 EU = Europese Unie
 Arab League = belangenbehartiger voor Arabische migranten in Europa
 Council of Elders = raad van oudsten

uit een krant (november 2007)- Overschot handelsbalans China fors gegroeid

China heeft over de eerste zes maanden van dit jaar een overschot op de handelsbalans van 34,5 miljard euro. Dit overschot is vooral een gevolg van een sterke stijging van de export van goederen. De belangrijkste afnemer van de China blijft nog steeds de Europese Unie.

kenmerken van de handelsbalans van Sudan (2007)

Gebruik bronnen 17 en 18.

- d** Schrijf het vervolg van de reactie van de EU medewerker. Verwerk in deze reactie de onderstaande aspecten:
- de reden waarom China de strijdende partijen in Sudan onder druk kan zetten;
 - de reden waarom de Europese Unie China onder druk kan zetten;
 - het verband tussen export en burgeroorlog.
- Gebruik maximaal 70 woorden.

(Havo pilot-herexamen 2009 opgave 5)

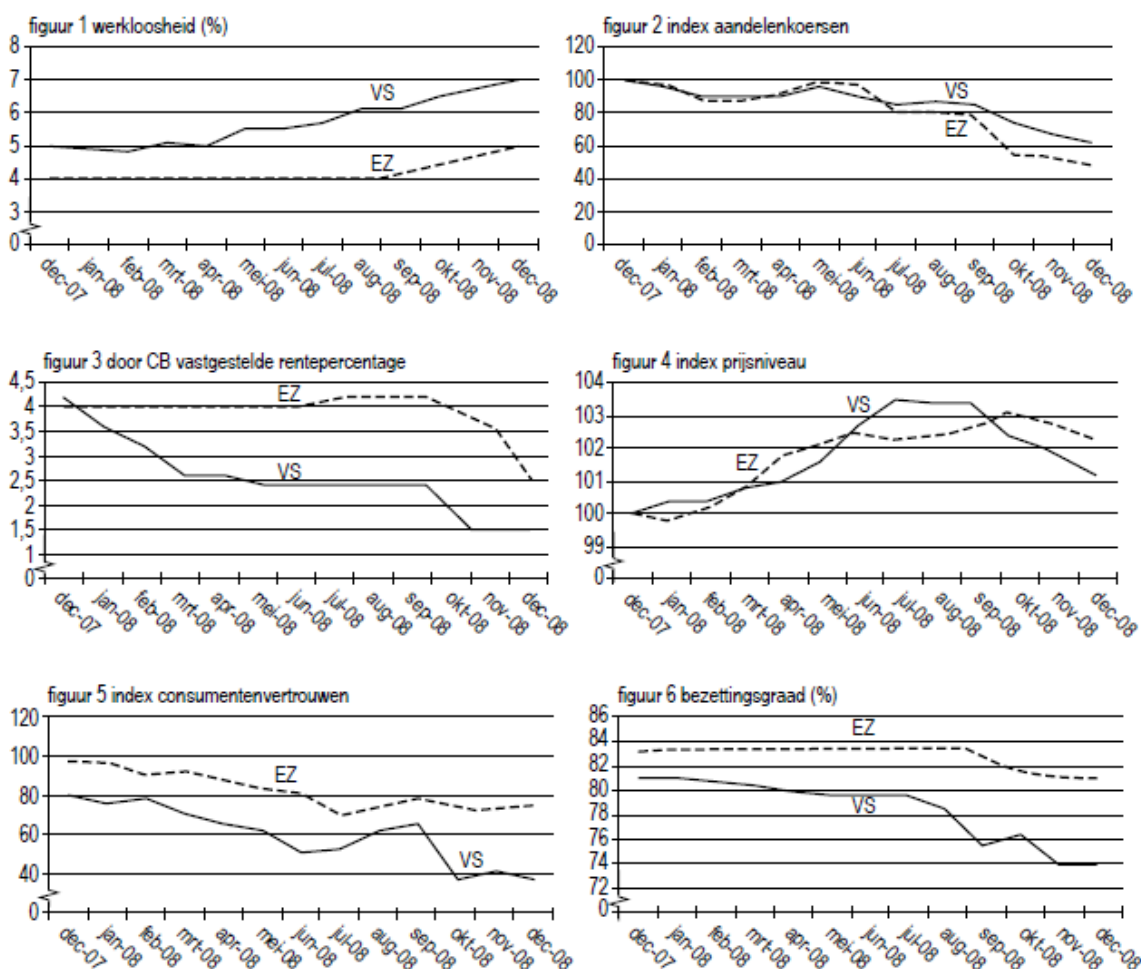
24 Tijd voor verandering

In de periode 2007-2008 kreeg de internationale bankensector grote klappen. De kredietcrisis leidde tot een forse daling van de aandelenkoersen. Omdat grote internationale banken failliet dreigden te gaan, kwamen verschillende overheden en centrale banken (CB) met reddingsplannen. Toen in de loop van 2008 deze kredietcrisis zijn weerslag kreeg op de reële economie en er sprake was van een internationale economische teruggang, verlaagde de centrale bank van de Verenigde Staten (VS) de rente. De Europese Centrale Bank (ECB) volgde deze renteverlaging pas enige maanden later. Ze wees voor deze vertraagde reactie op de doelstelling van het monetair beleid van de ECB.

Toch zette de teruggang door en eind 2008 was er sprake van een recessie met een toename van de werkloosheid tot gevolg. De toename van de werkloosheid valt deels te verklaren uit de ontwikkeling van het particuliere vermogen in 2008 maar ook uit de economische relaties tussen de VS en de Eurozone (EZ).

- a** Beschrijf hoe een toename van de werkloosheid in de VS kan leiden tot een toename van de werkloosheid in de EZ.

bron 1 zes figuren over de conjuncturele situatie

bron 2 structurele aspecten van de economie van de VS

- 1 De consumptie in de VS is door massaal gebruik van creditcards zo hoog dat sommigen spreken over overconsumptie.
- 2 De lopende rekening van de betalingsbalans vertoont al jaren een tekort.
- 3 De staatsschuld bedraagt in 2008 \$ 10.500 miljard en is gelijk aan 101% van het bruto binnenlands product.
- 4 Sommige grote industrieën zoals de autofabrikanten, zijn nog nauwelijks overgestapt op kleinere, zuinigere en meer duurzame producten.
- 5 Een deel van de industrie wordt beschermd tegen buitenlandse concurrentie.
- 6 De dollar is wereldhandelsvaluta; sinds 1969 is de dollar fors gedeprecieerd.
- 7 Ondanks het protectionisme wordt de economie van de VS steeds opener.
- 8 Het zwaartepunt van de industriële massaproductie verschuift van de Westerse industrielanden naar China en India.

- b** Geef een verklaring voor de toename van de werkloosheid die gebaseerd is op de ontwikkeling van het particuliere aandelenvermogen.

- c Geef een andere verklaring voor de toename van de werkloosheid. Maak daarbij gebruik van ten minste één figuur uit bron 1.
- d Geef een verklaring voor het verband tussen de ontwikkeling van de bezettingsgraad en de index van het prijsniveau in de VS tussen juli 2008 en december 2008. Gebruik daarbij de verkeersvergelijking van Fisher.
- e Geef de verklaring die de ECB, gelet op haar doelstelling, gegeven zal hebben om pas enige maanden later dan de centrale bank van de VS de rente te verlagen.

Een journalist die onderzoek heeft gedaan naar de oorzaken van de kredietcrisis, schrijft een artikel: Tijd voor verandering. Hij wijst daarin op de twee grote problemen waarmee de economie van de VS de komende jaren geconfronteerd wordt. Enerzijds is de financiering van de particuliere en de collectieve sector in gevaar en anderzijds zijn de economische relaties met het buitenland zorgelijk.

De journalist vraagt aan jou in een deel van het artikel de samenhang weer te geven tussen één van deze problemen en drie structurele aspecten van de economie van de VS (zie bron 2).

- f Schrijf de tekst van het genoemde deel van het artikel. De tekst moet passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 75 woorden.

25 Een kandidaat de maat genomen

Er zijn verschillende landen die lid willen worden van de Economische en Monetaire Unie (EMU). Eén van deze landen is bezig met de overgang van een economie gebaseerd op het budgetmechanisme, naar een economie volgens de principes van de vrije markt. Om over enkele jaren te kunnen toetreden, moet deze kandidaat-lidstaat aan diverse voorwaarden voldoen:

- De inflatie mag niet meer dan 1,5 procentpunt hoger zijn dan een vastgestelde referentiewaarde.
 - Het overheidstekort mag niet boven een vastgestelde referentiewaarde komen.
 - De wisselkoers van de eigen valuta in euro's moet stabiel zijn.
 - Er moet (uiteindelijk) sprake zijn van een vrije markt economie.
- Verder zijn de onderstaande gegevens bekend:

	<i>eenheid</i>	2001	2002	2003
EMU				
referentiewaarde inflatie	<i>prijsstijging in % ten opzichte van het voorafgaande jaar</i>	3,0	3,1	3,3
referentiewaarde overheidstekort	<i>% van het bruto binnenlands product (BBP)</i>	2,5	2,2	2,0
kandidaat-lidstaat				
BBP	<i>miljarden euro's</i>	91	102	111
totale liquiditeitenmassa	<i>miljarden euro's</i>	30,2	36	42
import goederen en diensten	<i>miljarden euro's</i>	22	29	37
waarvan uit EMU	<i>%</i>	64	66	67
export goederen en diensten	<i>miljarden euro's</i>	18	25	33
waarvan naar EMU	<i>%</i>	65	64	63
inflatie	<i>prijsstijging in % ten opzichte van het voorafgaande jaar</i>	4,0	4,6	...

- a Beschrijf een voordeel voor de huidige EMU-lidstaten van deelname van andere landen aan de EMU.
- b Toon met behulp van de tabel aan dat dit land mogelijk problemen zal hebben met de voorwaarde ten aanzien van de wisselkoers van de eigen valuta.

Het risico bestaat dat dit land in 2003 niet kan voldoen aan de EMU voorwaarde met betrekking tot de inflatie. Verder geldt in het algemeen dat de overgang naar een vrije markt economie een probleem kan veroorzaken bij het realiseren van de toetredingsvoorwaarde met betrekking tot het overheidstekort.

- c Geef, op basis van de ontwikkeling van BBP en totale liquiditeitenmassa (geldhoeveelheid) in de tabel, een verklaring voor het mogelijke risico met betrekking tot de inflatie. Gebruik daarbij de verkeersvergelijking van Fisher: $M \times V = P \times T$.
- d Leg uit dat de overgang van een economie op basis van het budgetmechanisme naar een vrije markt economie het moeilijker kan maken om te voldoen aan de voorwaarde ten aanzien van het overheidstekort.

Vwo totaalvak 2003-I-6

26 Entreetoets voor het Britse pond

Diverse landen willen toetreden tot de Economische en Monetaire Unie (EMU). Om te kunnen toetreden moeten landen aan een aantal eisen voldoen.

eis 1 - zo veel mogelijk vrije marktwerking op de goederenmarkt en op de arbeidsmarkt
Het voldoen aan deze eis is noodzakelijk omdat bij deelname aan de EMU de centrale bank van het land geen zelfstandig rentebeleid meer kan voeren.

eis 2 - convergentie (= blijvend naar elkaar toegroeien) met de lidstaten van de EMU.
Om te bekijken of aan deze eis wordt voldaan, worden toetredingscriteria uit het verdrag van Maastricht gehanteerd.

In de tabel worden deze criteria vermeld en toegepast op het Verenigd Koninkrijk (VK).

VK en EMU-toetredingscriteria (stand medio 2003)				
	kenmerk	criterium	referentiewaarde ¹⁾	VK
a	tekort overheid	< 3% van het BBP ²⁾	3%	0,2%
b	staatsschuld	< 60% van het BBP	60%	38%
c	inflatie	maximaal 1,5 procentpunt boven het gemiddelde van de drie lidstaten met de laagste inflatie	3,7%	2,0%
d	lange rente	maximaal 2 procentpunt boven de gemiddelde lange rente van de drie lidstaten met de laagste inflatie	6,9%	5,1%

¹⁾ de referentiewaarde is de bovengrens van het betreffende criterium

²⁾ bruto binnenlands product

- a Leg de vermelde noodzaak van eis 1 uit, uitgaande van een situatie van laagconjunctuur in het VK.
- b Zal na toetreding van het VK tot de EMU de referentiewaarde van criterium c van eis 2 hoger worden, gelijk blijven of lager worden? Verklaar het antwoord.
- c Leg uit dat het niet voldoen aan criterium d zou kunnen leiden tot conjunctuurverschillen tussen het VK en de EMU.

Ook de wisselkoers van de munt van een toetredend land wordt kritisch bekeken. Bij toetreding tot de EMU zou de wisselkoers van het Britse pond een probleem kunnen vormen. Volgens een analist is de koers van het Britse pond in juni 2003 ruim 10% te

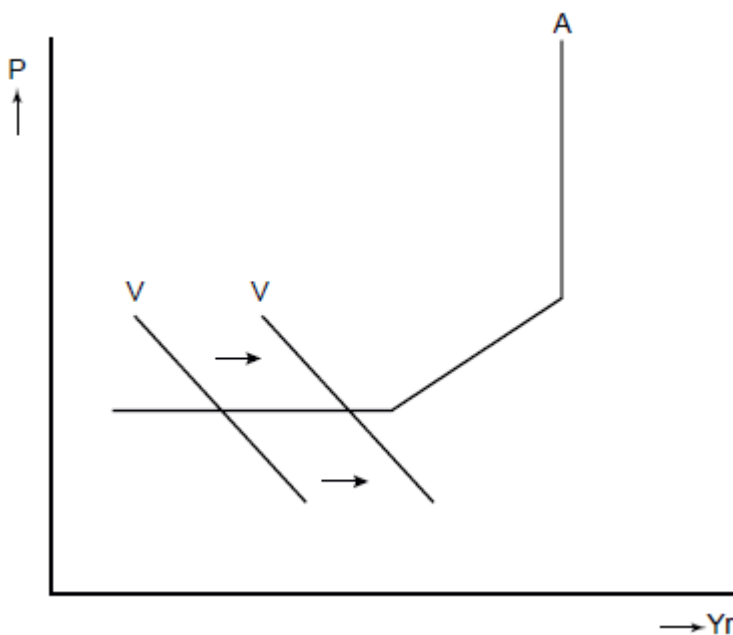
hoog om evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans met de EMU te realiseren. Hij stelt dat de koers van het Britse pond dus zal moeten dalen, voorafgaand aan Britse toetreding tot de EMU.

- d Is er volgens deze analist sprake van een tekort of van een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans van het VK met de EMU? Verklaar het antwoord.
- e Leg uit voor welk deel van de particuliere sector in het VK een koersdaling van het Britse pond de steun voor toetreding tot de EMU zou kunnen vergroten.

- 27 De economie van een land is in een diepe recessie terecht gekomen. De regering van dit land overweegt een anti-cyclisch begrotingsbeleid te gaan voeren met het doel het binnenlands product op een hoger niveau te brengen. De regering is ook van plan de centrale bank van het land te vragen dit beleid te ondersteunen met rentebeleid dat gericht is op een toename van de geldhoeveelheid.

In de onderstaande figuur zijn de macro-economische situatie van dit land en het beoogde effect van het begrotings- en monetaire beleid weergegeven.

Of het begrotings- en monetaire beleid het beoogde effect ook zal hebben, is onzeker. Het land heeft namelijk een zeer open economie met een geliberaliseerd internationaal kapitaalverkeer en zwevende wisselkoersen. De economieën van de handelspartners van dit land verkeren bovendien eveneens in een diepe recessie.

P algemeen prijspeil
 Yr reëel binnenlands product
 A macro-economische aanbodlijn
 V macro-economische vraaglijn

De regering is bijeen om over het te voeren beleid te praten en diverse ministers leveren een bijdrage aan de discussie. Hieronder staan enkele uitspraken van de ministers tijdens deze vergadering.

- De *minister van Financiën*: We moeten aannemen dat op korte termijn de omloopsnelheid van de geldhoeveelheid niet verandert. Als de regering haar doel wil

bereiken, moet volgens de verkeersvergelijking van Fischer de geldhoeveelheid toenemen.

- De *minister van Economische Zaken*: Zowel het consumenten- als het producentenvertrouwen bevindt zich op een dieptepunt waardoor het door de regering gevraagde rentebeleid van de centrale bank niet effectief zal zijn.
- De *minister van Buitenlandse Handel*: Als de regering haar begrotingstekort voor een deel op de buitenlandse kapitaalmarkt financiert, zal er ook zonder rentebeleid van de centrale bank sprake zijn van een toename van de geldhoeveelheid.
- De *minister van Internationale Samenwerking*: Het door de regering voorgenomen beleid zal weinig effect hebben als ons begrotings- en monetaire beleid niet is afgestemd op het begrotings- en monetaire beleid van onze handelspartners.

- a Geef een verklaring voor het horizontale verloop van het linkerdeel van de macro-economische aanbodlijn.
- b Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Financiën met betrekking tot de geldhoeveelheid.
- c Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Economische Zaken met betrekking tot de effectiviteit van het rentebeleid.
- d Geef een verklaring voor de stelling van de minister van Buitenlandse Handel met betrekking tot de toename van de geldhoeveelheid.

De vergaderende ministers begrijpen niet goed wat de minister van Internationale Samenwerking bedoelt. Hij geeft daarom een nadere toelichting.

- e Schrijf deze toelichting. Betrek daarin afzonderlijk het begrotingsbeleid en het monetaire beleid. Geef bij elk beleid één argument. De argumenten moeten passen in de gegeven context. Gebruik ongeveer 75 woorden.

)

28 Oman twijfelt aan dollar en dinar

Een zestal olieproducerende Golfstaten, waaronder Oman, heeft in 1981 de Gulf Cooperation Council (GCC) opgericht. Twee jaar later leidde dit tot afschaffing van de onderlinge handelsbelemmeringen. In 2003 besloten de GCC-lidstaten tot invoering van gemeenschappelijke tarieven op importgoederen.

Uit een krant: Sinds 1981 hebben de GCC-lidstaten hun valuta, via een systeem met een spilkoers en een bandbreedte, aan de Amerikaanse dollar gekoppeld. Het doel van de koppeling is de invoering van een gemeenschappelijke munt in 2010; de Golf-dinar waarmee ook de olie betaald kan worden. Een gevolg van deze koppeling is dat bij depreciatie van de dollar, interventie op de valutamarkt kan leiden tot het veranderen van de valutareserve van de GCC-lidstaten.

Oman twijfelt over verdere deelname, omdat dit land slechts beschikt over een kleine oliereserve. Oman heeft alleen belang bij een koppeling aan de dollar indien de dollar deprecieert en een regeringsadviseur stelt dat Oman beter af kan zien van invoering van de Golf-dinar.

- a Vormen de GCC-lidstaten, na invoering van gemeenschappelijke tarieven op importgoederen, een vrijhandelsgebied, een monetaire unie, een douane-unie of een economische unie?
- b Leg uit hoe, in de periode vóór 2010, een koersstijging van de dollar de inflatie in de GCC-lidstaten kan afremmen.

De dollar deprecieert in de periode vóór 2010 ten opzichte van de munten van de GCC-lidstaten. Dit leidt tot interventie op de valutamarkt.

- c Zal in dit geval de valutareserve van de GCC-lidstaten groter of kleiner worden? Verklaar het antwoord.

- d Leg uit hoe een koppeling van de munteenheid van Oman aan de dollar, bij een depreciërende dollar, de export van Oman naar niet-dollarlanden bevordert.

29 Klassieke tragedie

Griekenland is lid van de Economische en Monetaire Unie (EMU). De Griekse overheid heeft zich al jaren rijk gerekend: haar economische cijfers blijken niet altijd betrouwbaar en de overheidsfinanciën hebben te lijden onder fraude en bureaucratie. Door te hoge overheidsuitgaven en door gevolgen van de kredietcrisis is in 2009 het begrotingstekort opgelopen tot 12,7% en de staatsschuld tot 120% van het bruto binnenlands product (bbp): veel hoger dan de normen in het stabiliteits- en groeipact (bron 1). Door de crisis lukt het vrijwel geen enkel land om zich te houden aan de strenge regels van dit pact. De overheidsfinanciën zijn in Griekenland ernstig uit balans, waardoor de stabiliteit van de euro gevaar loopt. De relatief hoge staatsschuld van landen zoals Griekenland heeft gevolgen voor de rente en de inflatie in deze landen en kan uiteindelijk zelfs de waarde van de euro onder druk zetten.

Gebruik bovenstaande tekst en cartoon.

Klassieke tragedie

- a Citeer de zin uit bovenstaande tekst die het beste weergeeft wat bovenstaande cartoon wil uitdrukken.

De afspraak in het stabiliteits- en groeipact die voorschrijft dat het niet toegestaan is dat EMU-landen elkaar financieel bijstaan, is bedoeld om het risico op moreel wangedrag (moral hazard) van een EMU-land te verkleinen.

Gebruik bron 1.

bron 1 het stabiliteits- en groeipact

Na de totstandkoming van de Economische en Monetaire Unie (EMU) in 1997 zijn tussen de deelnemende landen afspraken gemaakt die de stabiliteit (waardevastheid) van de euro moeten garanderen.

Enkele van deze afspraken zijn:

- het begrotingstekort mag niet meer bedragen dan 3% van het bbp;
- de staatsschuld mag niet hoger zijn dan 60% van het bbp;
- het is niet toegestaan dat EMU-landen elkaar financieel bijstaan;
- elk deelnemend land verplicht zich om regelmatig betrouwbare economisch-statistische informatie te geven aan de Europese Commissie;
- een land kan niet door de overige lidstaten uit de EMU worden gezet, maar kan wel vrijwillig vertrekken.

- b Noem de afspraak in het stabiliteits- en groeipact die het risico op moreel wangedrag van een EMU-land juist zou kunnen vergroten en leg dit verband uit.

Om te voorkomen dat de financiële problemen onbeheersbaar worden, zal Griekenland in snel tempo de staatsschuld moeten aflossen. De Griekse overheid zal daartoe overheidsuitgaven moeten beperken en overheidsinkomsten moeten verhogen. In 2010 heerst er twijfel op de financiële markten of Griekenland vanaf 2011 de staatsschuld en het begrotingstekort omlaag kan brengen in de richting van de EMU-afspraken.

- c Maak van de onderstaande zinnen een juiste economische redenering.
Griekenland heeft jarenlang zijn begrotingstekort ...(1)... voorgesteld dan het werkelijk was. Internationale beleggers vinden Griekse ...(2)..., die worden aangeboden om dit tekort te financieren, te riskant en vermijden ze. De door de Griekse overheid ...(3)... rente loopt snel op tot 7,25 procent, twee maal zo hoog als de rente die geldt voor de Nederlandse overheid. De gestegen rente voor nieuwe staatsleningen maakt het ...(4)... om te bezuinigen op de ...(5)....

Kies uit:

bij (1) hoger / lager

bij (2) aandelen / obligaties

bij (3) te betalen / te ontvangen

bij (4) meer noodzakelijk / minder noodzakelijk

bij (5) betalingsbalans / overheidsbegroting

Op ECONIEUWS.NL staat een weblog met twee reacties van Nederlanders op de vraag: Wat doen we met de Grieken?

De reactie van Tim:

"Laat Griekenland gewoon lekker failliet gaan. Ze hebben geprofiteerd van de voordelen van de EMU, hebben onjuiste informatie verstrekt en zijn er nooit voor gestraft. Griekenland vormt nog geen 5% van de economie van de EMU. Waarom moeten wij gaan betalen voor 'hun feestje'?

Door het onverantwoorde gedrag van de Griekse overheid dalen de obligatiekoersen en komen onze pensioenen in gevaar.

Dat zit zo:

Sylvester is het niet met Tim eens. Hij reageert: "Griekenland failliet laten gaan, onmogelijk. Een land blijft bestaan. De rente die Griekenland nu moet betalen voor leningen kan het nooit financieren zonder hulp. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de andere EMU-landen zullen Griekenland te hulp moeten schieten met leningen. Die worden verstrekt in ruil voor structurele hervormingen van de economie. Griekenland wordt onder toezicht gesteld van het IMF en Europa. Dat is voldoende straf.

Zonder structurele hervorming van de overheidsfinanciën zal Griekenland die leningen niet terug kunnen betalen en komt de stabiliteit van de euro in gevaar.

Dat zit zo:

Gebruik eventueel naar eigen inzicht bron 1 en bron 2.

bron 2 uit een persbericht van de Eurogroep¹⁾

LUXEMBURG, voorzitter Jean-Claude Juncker: "Nu is het spel uit!"

"Het rapport dat Eurostat – het Europese statistiekbureau – deze week uitbracht over de statistische chaos die de Griekse overheid de afgelopen jaren heeft geproduceerd om EMU-landen om de tuin te leiden, is vernietigend. Dat de Griekse overheid uitgaven buiten de begroting hield om destijds lid te mogen worden van de EMU was al bekend. Het land kon door de euro meeliften op de lage rente die Noord-Europese landen op hun staatsleningen betalen. De Griekse overheid zelf geeft nu meer informatie over deze misleiding. De financiële markten reageerden direct door de rente voor Griekenland te verhogen."

¹⁾ De Eurogroep bestaat uit de ministers van Financiën van de EMU-landen.

- d Kies één van de twee reacties: Tim óf Sylvester. Schrijf deze naam op en schrijf daarna het vervolg van de reactie, waarbij je de vetgedrukte zin uitlegt. Gebruik ongeveer 60 woorden.

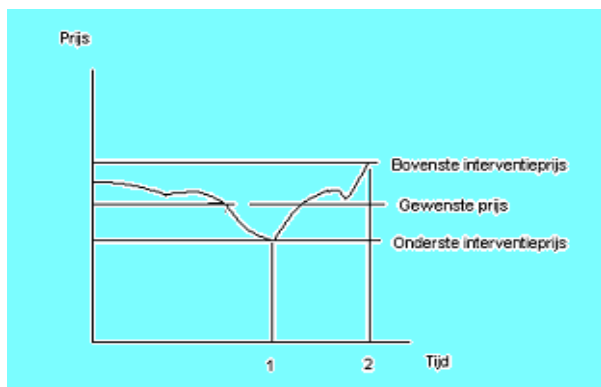
30 uit een krant:

Afrika wil meer handel

Een aantal Afrikaanse ministers bezoekt Europa. Het gaat economisch namelijk niet zo goed met Afrika. De meeste Afrikaanse landen profiteren nauwelijks van de mogelijkheden die internationale handel biedt. Voor een deel wordt dat volgens deskundigen veroorzaakt door binnenlandse factoren. Zo missen veel Afrikaanse landen een behoorlijke infrastructuur. Ook wordt hun export soms belemmerd, doordat de overheid daarop belasting heft. Bovendien belasten deze landen vaak hun import. Het aandeel van Afrika in de wereldhandel blijft daardoor gering. Maar ook de Europese Unie (EU) valt volgens deze deskundigen iets te verwijten. De exportsubsidies voor EU-landbouwproducten en de EU-invoerheffingen op veel producten helpen Afrika niet. Tijdens een conferentie pleiten de Afrikaanse ministers voor afschaffing van de EU-handelsbelemmeringen. Hun stelling is: het afschaffen van de EU-handelsbelemmeringen is niet alleen goed voor de economie van Afrika, maar ook voor die van de EU.

- a Hoe blijkt uit de tekst dat sommige Afrikaanse landen protectie toepassen?
b Noem een argument waarmee protectie in het algemeen wordt verdedigd. Verklaar het antwoord.
c Geef een verklaring voor de stelling van de Afrikaanse ministers. Betrek daarin zowel Afrika als de EU.

- 31 De werking van buffervoorraden is gebaseerd op interventieprijsen. Door aanpassing van de voorraden probeert men de marktprijs in de buurt van de gewenste prijs te houden. Is er een tekort aan grondstof en dreigt de prijs daardoor te hoog op te lopen, dan verkoopt de voorraadbeheerder. Bij een overschot koopt de voorraadbeheerder op. In de figuur hiernaast zie je hoe gedurende een bepaalde tijd de marktprijs van suiker verandert.

- a Bij het aanleggen van de grondstofvoorraden heeft de UNCTAD financieel kunnen helpen. Verklaar waarom het aanleggen van zo'n voorraad geld kost.
b Welk beleid heeft de beheerder van de voorraad op tijdstip 1 toegepast. Verklaar je antwoord.
c Verklaar waarom het beheer van de voorraad in beginsel winstgevend is.
d Leg uit waarom landen de neiging hebben om een te hoge gewenste prijs vaststellen.
e Welk "gevaar" dreigt er dan?

- 32 Stel je de volgende situatie voor: Jouw school werkt mee aan een internationaal uitwisselingsprogramma en heeft contact met een middelbare school in Petersburg in Rusland. De scholen houden contact door middel van e-mail. Op een dag ontvangt jouw school een e-mail van Andrej, een Russische scholier. Fragment uit de e-mail van Andrej:

In Rusland wonen 145 miljoen goed opgeleide mensen op 17 miljoen vierkante kilometer grond. Ons land is rijk aan diamanten, goud, nikkel, koper, aluminium en zilver. Bovendien is er volop geschikte landbouwgrond. De belangrijkste rijkdom bestaat uit de enorme olie- en gasvoorraden die in de grond zitten. Als die verkocht worden, levert dat 30.000 dollar per inwoner op. En toch leven wij in Rusland in armoede en moeten wij zelfs hulp vragen aan de regeringen van westerse landen. Ik twijfel er aan of de contacten met westerse landen de Russische economie iets opleveren. Rusland is alleen maar armer geworden door het openstellen van de grenzen.

Je leraar economie vraagt jou een antwoord te sturen naar Andrej. In dit antwoord schrijf jij een betoog waarin jij je Russische medescholier probeert te overtuigen van het voordeel van internationaal vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal voor zowel de Russische economie als de economie van westerse landen.

Jouw antwoord begint als volgt:

„Beste Andrej,

Met veel belangstelling heb ik jouw e-mail gelezen. Graag wil ik je proberen te overtuigen van enkele positieve aspecten van internationaal vrij verkeer van goederen, diensten en kapitaal voor zowel de Russische economie als de economie van westerse landen.”

Schrijf het vervolg van het betoog.

In het betoog moeten de volgende aspecten aan de orde komen:

a de gevolgen voor de omvang van de productiefactor kapitaal in Rusland.

b de gevolgen voor de kwaliteit van de productiefactor kapitaal in Rusland.

Daarnaast moet in het betoog naar eigen keuze één van de onderstaande aspecten aan de orde komen. Kies daarbij het aspect dat het best in het betoog past.

1 De toenemende mogelijkheden voor Rusland om buitenlandse leningen met roebels af te lossen.

2 De gevolgen van internationale arbeidsverdeling voor de welvaart van Rusland en zijn handelspartners.

3 De “inverdieneffecten” voor westerse landen van de aan Rusland gegeven hulp.

Aanwijzingen:

• *Gebruik voor het vervolg van het betoog 120 woorden (een afwijking van 20 woorden is toegestaan).*

• *Het betoog moet een doorlopend verhaal zijn; de onderdelen moeten goed op elkaar aansluiten.*

33 Made in China

China probeert al geruime tijd haar contacten met de rest van de wereld te verbeteren. Terwijl in het verleden de Chinese economie gekenmerkt werd door grote overheidsinvloed en een bureaucratisch budgetmechanisme, doet de laatste jaren de markt steeds meer haar intrede. In dit kader past ook het vanaf 1986 nagestreefde lidmaatschap van de wereldhandelsorganisatie WTO. De Chinese regering verwacht grote voordelen van het lidmaatschap van deze vrijhandelsorganisatie. Om deze voordelen te inventariseren is het van belang te kijken naar de structuur van de economie van China.

De Chinese productiestructuur in hoofdlijnen

kenmerken	soort ondernemingen		
	'INTERNATIONALISTS'	'NATIONALISTS'	'LOCALISTS'
1 soort producten	consumptiegoederen (o.a. kleding, speelgoed en voedingsmiddelen)	landbouwproducten (o.a. rijst, tarwe, vlees); kapitaalgoederen (o.a. chemie, machines); duurzame consumptiegoederen (o.a. auto's)	kapitaalgoederen (o.a. kunstmest, bouwmaterialen, ijzer en staal, landbouwmachines, kleine transportmiddelen)
2 afzetmarkt	vooral buitenland	vooral binnenland	uitsluitend binnenland, meestal lokaal/regionaal
3 arbeidsproductiviteit	gemiddeld tot hoog	laag	zeer laag
4 productiefactoren	vooral arbeidsintensieve productie; relatief veel hoog opgeleide werknemers	sterk gemechaniseerde productie met voor westerse maatstaven hoge arbeidsintensiteit	arbeidsintensieve productie
5 productieomvang	grootschalig	grootschalig	kleinschalig
6 financiering	particulier, deels buitenlands kapitaal	vooral door de staat; klein deel binnenlands bankkapitaal	particulier, met omvangrijke steun van lokale/regionale overheid
7 overige kenmerken	het hogere personeel bij deze ondernemingen heeft vaak een opleiding in het buitenland gehad	–	belangrijke toeleveranciers voor de 'nationalists'; weinig concurrentie door zeer gebrekkige binnenlandse verkeersinfrastructuur

Nu het lidmaatschap van China in de WTO bereikt is wordt de minister van Economische Zaken van China regelmatig gevraagd de voor- en nadelen voor de Chinese ondernemingen te schetsen.

Stel jij krijgt de opdracht hiervoor een tekst te maken.

Schrijf een betoog waarin je laat zien welke gevolgen het WTO-lidmaatschap kan hebben voor de Chinese economie. Vermeld in dit betoog voor elk van de drie soorten ondernemingen in China twee voordelen

óf twee nadelen óf een voordeel en een nadeel van het WTO-lidmaatschap.

a De 'internationalists'

b De 'nationalists'

c De 'localists'

d Vermeld verder in het betoog één van de volgende keuze-aspecten:

Een gevolg van het WTO-lidmaatschap voor:

1 de arbeidsmarkt in China;

2 de kapitaalmarkt in China;

3 het transformatieproces in China van bureaucratisch budgetmechanisme naar marktmechanisme.

- 34** In Europa streeft een groot aantal landen naar eenwording in de vorm van een economische en monetaire unie. In een krant van 2002 staat daarover het volgende:

Meer landen willen toetreden tot de EU

Tot de landen die willen toetreden tot de EU behoren o.a. Hongarije, Polen, Tsjechië, Slowakije en Slovenië. Ook Turkije wil op termijn lid worden van de EU.

Toetreding tot de EU betekent voor deze landen:

- vorming van een douane-unie, dat wil zeggen dat er tussen de lidstaten vrijhandel is en dat alle lidstaten voor goederen en diensten uit niet-EU landen een gelijk invoerrecht rekenen;
- vrij verkeer van personen en kapitaal.

In een **economische** unie is er vrij verkeer van goederen, diensten, personen en kapitaal.

- a** Noem het kenmerk van een **monetaire** unie.
Een aantal landen uit Midden- en Oost-Europa wil toetreden tot de Europese Unie (EU).
- b** Leg uit dat door toetreding tot de EU de welvaart in die toetredende landen kan toenemen.

Voorals Duitsland en Oostenrijk verwachten een grote toestroom van immigranten uit de grenslanden Hongarije, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië. Een Duitse tegenstander van de uitbreiding zegt: "Door het vrij verkeer van personen zal onze koopkracht dalen."

Hieronder staan drie tussenstappen:

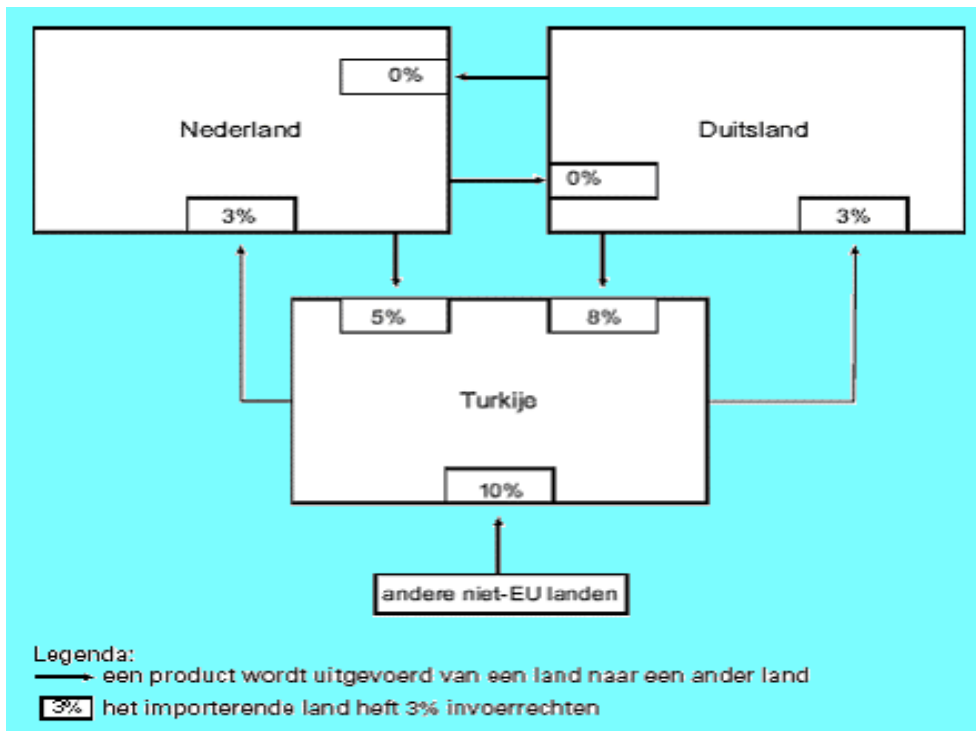
1 lagere lonen

2 meer immigranten

3 groter aanbod van arbeidskrachten

- c** In welke van de onderstaande regels staan de tussenstappen in een zodanige volgorde dat ze de gedachtegang van de tegenstander goed weergeven?
- A** vrij verkeer van personen → 1 → 2 → 3 → koopkrachtdaling
- B** vrij verkeer van personen → 1 → 3 → 2 → koopkrachtdaling
- C** vrij verkeer van personen → 2 → 1 → 3 → koopkrachtdaling
- D** vrij verkeer van personen → 2 → 3 → 1 → koopkrachtdaling
- E** vrij verkeer van personen → 3 → 1 → 2 → koopkrachtdaling
- F** vrij verkeer van personen → 3 → 2 → 1 → koopkrachtdaling

Een kenmerk van een economische unie is: één gemeenschappelijk buitentarief. Dat betekent dat in alle lidstaten van de EU hetzelfde invoerrecht geldt voor een product dat wordt ingevoerd uit een niet-EU land. Stel dat voor de handel tussen Nederland, Duitsland en Turkije de onderstaande figuur geldt:

- d Uit welke twee gegevens in de bovenstaande figuur blijkt dat Nederland en Duitsland al lid zijn van de EU?
- e Wat gaat er veranderen aan de invoerrechten van Turkije, als Turkije lid is van de EU?
- A de invoerrechten 5%, 8% en 10% worden 0%
- B de invoerrechten 5%, 8% en 10% worden 3%
- C de invoerrechten 5% en 8% worden 0% en het invoerrecht 10% wordt 3%
- D de invoerrechten 5% en 8% worden 3% en het invoerrecht 10% wordt 0%

35 Textielabrikanten opgelucht

Pogingen van de zuidelijke Europese landen om de EU een antidumpingheffing van gemiddeld 20% te laten afkondigen tegen de invoer van katoenen-ruwdoek, de basisdoek voor kleding en interieurstoffen (meubels, gordijnen), zijn mislukt. Europese textielabrikanten, waaronder ook Nederlandse, hebben opgelucht gereageerd. Volgens secretaris Lodijs van de textielbranchevereniging KRL zou het aannemen van de maatregel uiterst negatieve gevolgen hebben gehad voor de internationale concurrentiepositie van talloze Europese textielbedrijven die van dit basisdoek afhankelijk zijn. Was het tot een heffing gekomen dan zouden de producenten van ruwdoek zoals India en Pakistan zelf dat basisdoek gaan veredelen.

NRC-Handelsblad

- a De zuidelijke Europese landen beschuldigen de niet-Europese exporteurs van katoenen-ruwdoek kennelijk van oneerlijke concurrentie. Leg uit waarop de beschuldiging van oneerlijke concurrentie gebaseerd zal zijn.
- b Leg uit *wie in de EU* de winnaars en verliezers zouden zijn geweest als de heffing wel doorgevoerd was.
- c Verklaar de angst van Lodijs dat in geval van een heffing op katoenen-ruwdoek producenten in India en Pakistan dit basisdoek zelf zouden gaan veredelen.
- d Bedenk een manier waarop Europese textielabrieken die van dit basisdoek afhankelijk zijn, hun internationale concurrentiepositie hadden kunnen handhaven als deze antidumpingheffing daadwerkelijk ingevoerd was.

- 36** Japan en de VS produceren beide rijst en auto's. De productie per arbeidsjaar bij een situatie zonder internationale handel is in onderstaande tabel weergegeven.

	Rijst	Auto's
Japan	600	200
VS	2.000	250

- a** Bereken voor beide landen in deze situatie de prijs van een auto uitgedrukt in tonnen rijst.

Neem aan dat vervolgens handelsbetrekkingen tussen beide landen mogelijk worden.

- b** In de productie van welk goed zal Japan zich op basis van de absolute kostenverschillen specialiseren? Licht je antwoord toe.
- c** In welk goed zal Japan zich specialiseren op basis van relatieve kostenverschillen? Licht je antwoord toe.
- d** Beredeneer binnen welke grenzen de prijs van rijst uitgedrukt in auto's in dit geval zal komen te liggen.

Neem aan dat de internationale prijs van auto's wordt: 1 auto = 5 ton rijst.

- e** Bereken het ruilvoordeel voor elk van beide landen uitgedrukt in tonnen rijst per auto respectievelijk aantallen auto's per ton rijst.

- 37** De citaten in deze opgave komen uit het artikel 'Wijnboeren luisteren niet naar consument' uit *NRC Handelsblad*.

'Wijnproducenten in traditionele wijnlanden als Frankrijk, Italië, Spanje en Duitsland luisteren te weinig naar wat de klanten willen. Daardoor is de concurrentie van wijn uit "nieuwe" gebieden als Australië, Zuid-Afrika, Chili en Californië sterk toegenomen. De verkoop van die nieuwe gebieden in Europa is vertienvoudigd in Europa tussen 1996 en 2003.'

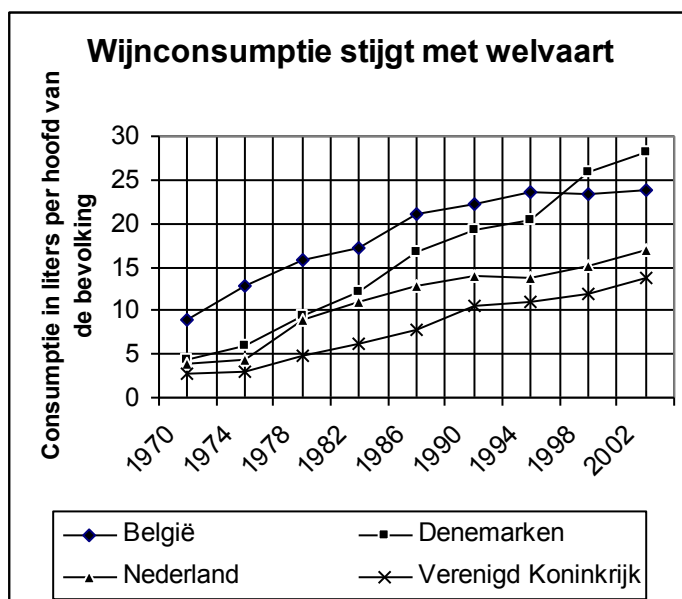
- a** Spelen transportkosten een belangrijke rol bij de internationale handel in wijn? Motiveer je antwoord.

'Chili en Zuid-Afrika worden tot de ontwikkelingslanden gerekend. Ontwikkelingslanden zijn in relatief hoge mate gespecialiseerd in de productie van grondstoffen en landbouwproducten.'

- b** Verklaar dat deze specialisatie een relatief ongunstig effect heeft op de economische groei van ontwikkelingslanden.

'De volgende grafiek geeft een beeld van de ontwikkeling van de wijnconsumptie per hoofd van de bevolking tussen 1970 en 2002 in Nederland, België, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk.'

- c** Heeft specialisatie in de productie van wijn ook dit ongunstige effect op de

economische groei? Licht je antwoord onder andere toe met behulp van bovenstaande grafiek.

'Ook wijnkenner Ailko Faber erkent dat wijnen uit nieuwe landen beter inspelen op de wens van de consument. Zij noemen hun wijn naar de druivensoort in plaats van naar het chateau of de streek waar de wijn vandaan komt. "Dat is voor de consument een stuk duidelijker", zegt Faber. Ook de vraag naar "fruitige wijnen" wordt beter beantwoord door de creatieve wijnmakers uit de nieuwe landen dan door de kleine Europese wijnboeren.

Chili en Zuid-Afrika behoren geen van beide tot de MOL's.

- d** Beredeneer dat specialisatie in de productie van wijn voor een land dat tot de MOL's behoort, moeilijk is, zelfs als de klimatologische omstandigheden en de bodemgesteldheid zeer gunstig zijn voor wijnbouw.

'In Europa houdt starre wetgeving, die de belangen van kleine boeren beschermt, de benodigde herstructurering van de wijnsector tegen. Nog steeds produceert Europa een overschot aan goedkopere bulkwijn, terwijl juist de vraag naar betere en duurdere wijn toeneemt. Ook neemt de vraag naar rode kwaliteitswijn toe door het belang dat wordt gehecht aan een gezonde levensstijl. Twee glazen rode wijn per dag zouden het risico op hart- en vaatziekten verminderen.'

De mate van protectie van Europese wijn is laag.

- e** Leg uit dat vrijhandel in wijn in het voordeel is van de Europese consument.

Neem aan dat de Europese wijnboeren druk uitoefenen om de invoer van wijn uit landen van buiten de EU effectiever te belemmeren.

- f** Leg uit waarom de Europese wijnboeren meer protectie zouden willen voor hun bedrijfstak.
- g** Op grond van welk argument voor protectie zou de EU op dit verzoek kunnen ingaan?

- 38** Lees eerst onderstaand artikel en beantwoord vervolgens de bijbehorende vragen.

Beperking contracten

Concerns met een marktaandeel van meer dan 30 procent in een bepaalde EU-lidstaat mogen niet langer exclusieve contracten afsluiten met afnemers. Dat hebben de EU-ministers van Economische Zaken gisteren vastgesteld. Het besluit legt bijvoorbeeld grote bierbrouwers als Heineken (langjarige contracten met café's) of een franchiseketen als McDonald's sterk aan banden. Voor de automobielsector geldt een tijdelijke uitzondering. De regeling moet kleine marktpartijen beschermen en meer concurrentie mogelijk maken.

NRC Handelsblad

- a** Welke vorm van economische integratie is formeel op de EU van toepassing?
- b** Tot welk soort beleid behoort het in het artikel vermelde besluit?
- c** Welk traject heeft het besluit over deze aangelegenheid doorlopen?
- d** Leg uit dat dit besluit een stap op weg was naar een economische unie.
- e** Leg uit dat een aantal lidstaten van de EU al deel uitmaakt van een economische en monetaire unie.
- f** Verklaar hoe het aan banden leggen van exclusieve contracten met afnemers de concurrentie kan bevorderen.
- g** Bedenk een reden waarom voor de automobielsector een uitzondering is gemaakt.

39 *uit een krant:*

Dumping bedreigt Amerikaanse werkgelegenheid

Indonesië stimuleert zijn kwakkelende economie door staal op de Amerikaanse markt onder de kostprijs te verkopen. Volgens de Amerikaanse staalproducenten moet deze vorm van oneerlijke concurrentie worden bestreden door het instellen van invoerrechten. Indonesië stelt echter dat dumping tijdelijk is toegestaan om een stukje van de markt te veroveren. Indonesië dreigt op zijn beurt met het instellen van invoerrechten op Amerikaanse producten.

- a Verklaar de kop van het bovenstaande krantenbericht.
- b Leg uit hoe met het instellen van invoerrechten de dumping op de Amerikaanse markt wordt bestreden.

In het kader van de internationale handel worden begrippen gebruikt als protectie, vrijhandel, handelsoorlog en internationale arbeidsverdeling.

uitspraak 1: Als Amerika en Indonesië overgaan tot het instellen van invoerrechten, leidt dat tot toenemende internationale arbeidsverdeling.

uitspraak 2: Als Amerika en Indonesië overgaan tot het instellen van invoerrechten op elkaars producten, is er sprake van een handelsoorlog.

- c Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

40 *uit een krant (december 2003):*

Trade, not aid

Na jarenlang onderhandelen werd onlangs in de WTO*) afgesproken dat het zogenoemde multivezelakkoord (MVA) zou worden afgeschaft. In het MVA hadden Amerika en Europa – grote importeurs van textielproducten – textielproducerende landen quota opgelegd voor de export van textielproducten naar de Amerikaanse en de Europese markt. Zo mocht Cambodja in 2003 voor 1,4 miljard dollar aan katoen en zijde naar Amerika exporteren. Er kwam steeds meer protest tegen het MVA vanuit de arme landen. Zij liepen door dit quotasysteem een bedrag aan exportopbrengsten mis dat twee keer zo groot was als het bedrag dat zij aan buitenlandse hulp ontvingen. In 1995 begonnen Amerika en Europa met het stap voor stap opheffen van de MVA-quota. Van de 140 categorieën kleding die onder het MVA vielen, zijn nu voor de helft de quota opgeheven. Per 1 januari 2005 moet de rest zijn verdwenen. Wel wordt er per 1 januari 2005 voor de meeste textielproducten een invoerheffing ingesteld van 16% in Amerika en 18% in Europa.

*) De WTO (Wereldhandelsorganisatie) streeft naar internationale vrijhandel door het afschaffen van handelsbelemmeringen tussen de lidstaten.

Na de totstandkoming van het MVA was er op de internationale markt voor textielproducten sprake van ...(1).... Aan deze situatie komt met het afschaffen van het MVA ...(2)... einde.

- a Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?
bij (1) een handelsoorlog / een prijzenoorlog / protectie / vrijhandel
bij (2) een / vooralsnog geen
- b Leg uit dat consumenten in Amerika en Europa nadeel ondervinden van het MVA.
- c Leg uit dat door het afschaffen van het MVA het nationale product van Cambodja kan gaan stijgen.

41 *uit een krant (2004):*

China deelt de lakens uit

“Het voortbestaan van de Europese textielindustrie komt in gevaar. Door toenemende concurrentie, vooral uit China, verdwijnen er steeds meer banen.” Aldus Filiep Libeert, de voorzitter van de Europese textielproducenten.

In 1994 is binnen de wereldhandelsorganisatie (WTO) afgesproken dat een groot aantal handelsbelemmeringen, zoals importquota en invoertarieven, tussen 1995 en 2005 in stappen zal worden afgeschaft. De WTO wil hiermee de vrijhandel bevorderen. Lagelonenlanden als China profiteren steeds meer van de toenemende vrijhandel, waardoor het voor de Europese textielindustrie steeds moeilijker wordt tegen concurrerende prijzen te produceren. Sinds 1990 verdwenen hierdoor in de Europese textielindustrie al 1 miljoen banen. Als op 1 januari 2005 de laatste handelsbelemmeringen zijn opgeheven, heeft de concurrentie vrij spel in Europa.

Libeert vreest dat er de komende jaren nog 1 miljoen banen zullen verdwijnen. “Vooral China heeft ervan geprofiteerd dat er sinds 2002 geen beperkingen meer worden opgelegd aan het aantal ingevoerde trainingspakken in Europa. In 2002 was het Chinese aandeel in de omzet op de Europese markt voor trainingspakken nog maar 16 procent. In 2003 is dit aandeel gestegen naar 43 procent, terwijl de omzet op deze markt in dezelfde periode met 8 procent daalde. Het laat zich raden wat er na 1 januari 2005 zal gebeuren”, aldus Libeert.

- a Leidt het afschaffen van importquota door Europa tot daling of stijging van de inflatie in Europa? Verklaar het antwoord.
- b Noem een andere protectionistische maatregel dan de in het krantenbericht genoemde maatregelen.
- c Bereken met hoeveel procent de omzet van Chinese trainingspakken in Europa in 2003 ten opzichte van 2002 is veranderd.

- 42 Protectionisme zien we als het beschermen van de eigen economie. Lees het artikel over Roda JC eens.

Roda JC ziet grotere EU als zegen

Roda JC beschouwt de uitbreiding van de Europese Unie als een zegen. De club uit Kerkrade verwacht zijn slag te kunnen slaan op de transfermarkt in het voormalige Oostblok. Desnoods via de rechter. Want alleen daar lopen nog betaalbare topspelers rond, zegt technisch bestuurslid Nol Hendriks.

Zaterdag wordt de EU met tien landen uitgebreid tot vijftientig lidstaten. Nieuwkomers zijn acht voormalige communistische landen: Polen, Tsjechië, Hongarije, Slowakije, Slovenië, Estland, Letland en Litouwen. Ook de mediterrane eilanden Malta en Cyprus sluiten op die dag aan.

Toch blijft de Nederlandse voetbalmarkt de komende twee jaar gesloten voor goedkope talenten uit Oost-Europa. Want, zo redeneert het kabinet, alleen een arbeidssector die kampt met een werknemerstekort krijgt een arbeidsvergunning voor nieuwkomers. En het betaald voetbal in Nederland kent een dergelijk probleem niet.

De spelersvakbond VVCS is tevreden met het uitstel. Martin Snoeck: “Deze regeling is een prima bescherming van de eigen werkgelegenheid. En zorgt tegelijk voor een goede balans en kwaliteit. In het verleden zijn er te veel goedkope buitenlandse voetballers naar Nederland gehaald zonder dat ze iets toevoegden.”

(Limburgs dagblad 2004)

- a Op welke wijze wil de regering (lees EU) de bestaande spelers beschermen?
- b In welke situatie wil de EU een uitzondering maken?
- c Leg uit dat deze protectionistische maatregel de bezoeker van de wedstrijden en de televisiekijker geld gaat kosten.
- d Er is een tekort aan verpleegkundigen. Sommigen zeggen dat we daarom verpleegkundigen uit andere landen moeten aantrekken, bijvoorbeeld uit Afrikaanse landen. Niet iedereen is het daarmee eens. Bedenk daarvoor een argument dat:

- 1 in het belang is van Nederland zelf,
- 2 in het belang is van het Afrikaanse land.

43 Onderstaande tekst is evenals de overige fragmenten uit deze opgave afkomstig uit *NRC Handelsblad* van 8 juni 1999.

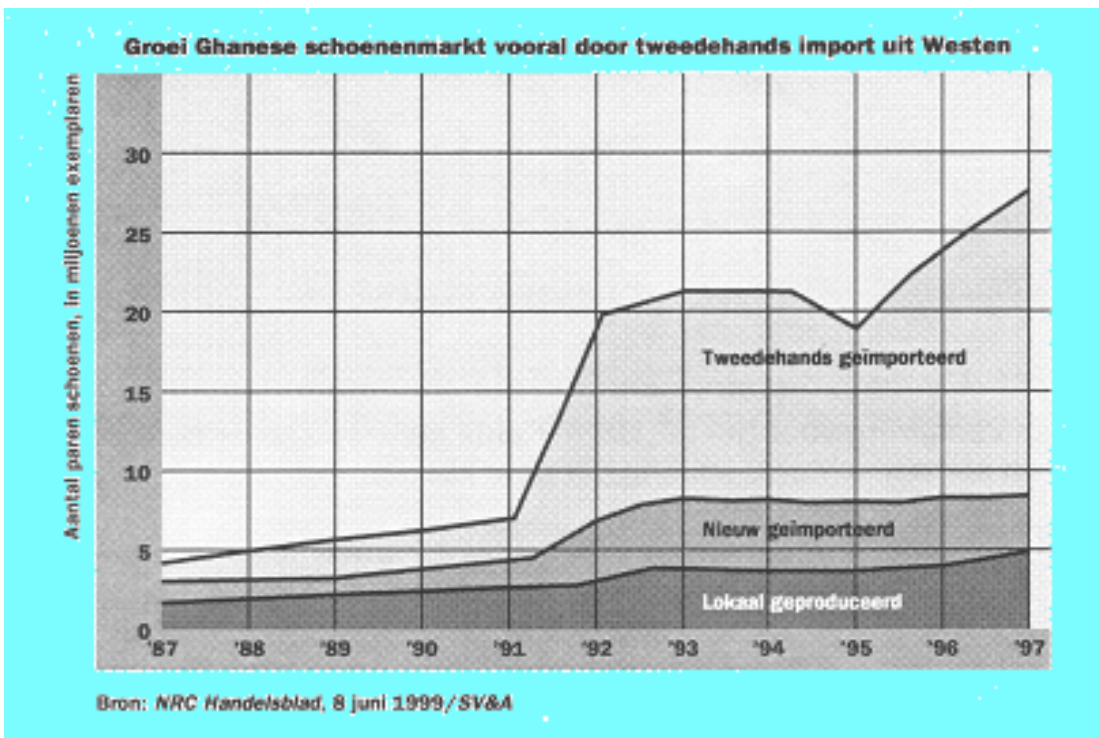
Menig Afrikaan loopt rond op afgedankte Nederlandse schoenen. Niet gekregen van een of andere hulporganisatie, maar gekocht. 'Zeker zestig procent van de Nederlanders denkt volslagen ten onrechte dat de schoenen die zij in de zak van een charitatieve instelling stoppen, worden uitgedeeld aan de minder bedeeden op deze wereld', zegt F. Keijlard, directeur van Key-shoe in Waalwijk, exporteur van tweedehandsschoenen. De charitatieve instellingen verkopen de ingezamelde schoenen aan commerciële organisaties. Het hiermee verdiende geld besteden ze aan goede doelen.

- a Noem drie groepen die voordeel hebben bij deze export van tweedehandsschoenen. Licht je antwoord toe.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken plaatst kanttekeningen bij de massale export van Nederlandse tweedehandsschoenen. Het wijst erop dat lokale schoenfabrikanten ernstige concurrentie ondervinden van de goedkope 'occasions'.

- b Verklaar de visie van het ministerie van Buitenlandse Zaken dat deze export lokale schoenfabrikanten in de Derde Wereld benadeelt.
- c Beredeneer dat dit nadeel voor de lokale schoenfabrikanten juist een voordeel kan zijn voor lokale producenten van andere consumptiegoederen.

Volgens het onderzoeksbureau SV&A verachtvoudigde in Ghana het aantal jaarlijks verkochte schoenen binnen tien jaar tot 35 miljoen. Die groei kwam vrijwel geheel uit import van tweedehandsschoenen. De productie in eigen land bleef nagenoeg gelijk.

- d** Geef een verklaring voor de visie van het onderzoeksbureau SV&A dat de import van tweedehandsschoenen geen bedreiging vormt voor de lokale schoenproducenten.
- e** Klopt de bewering dat de lokale schoenproductie in Ghana tussen 1987 en 1997 nagenoeg gelijk gebleven is? Licht je antwoord toe.

De invoer van goedkope tweedehandsschoenen dwingt de Canadese schoenenmultinational Bata ertoe zijn fabriek in Kenia te sluiten. Volgens personeelsmanager Thomas Mutiso blijft de verkoop achter omdat de ingevoerde tweedehandsschoenen op de markt worden gebracht zonder dat er belasting over wordt betaald. 'De importheffing bedraagt 25 procent of 100 shilling (ongeveer 3 gulden), afhankelijk van wat de staat het meest oplevert. Wij komen tweedehandsschoenen tegen die 50 shilling per paar kosten.'

- f** Bij welke prijs in shilling van tweedehandsschoenen gaat de Keniase overheid over op de procentuele invoerheffing? Licht je berekening toe.
- g** Geef een verklaring voor het feit dat in Kenia geïmporteerde tweedehandsschoenen soms slechts 50 shilling per paar kosten.

44 Tijdens een conferentie in juni 1999 over de resultaten van vijf jaar Noord-Amerikaans Vrijhandelsakkoord (Nafta) betoogden de architecten van dit verdrag dat de welvaart dankzij Nafta sterk gestegen was in de regio.

- a** Leg uit hoe economische integratie tot grotere welvaart kan leiden.

Nafta werd in 1994 van kracht. De drie deelnemende landen hebben hun onderlinge invoerrechten op goederen en diensten, behalve agrarische producten, afgeschaft.

- b** Noem een reden waarom de Nafta-partners de onderlinge tarieven op landbouwproducten niet hebben afgeschaft.

Toch was er vooral in Canada en de Verenigde Staten veel oppositie tegen dit akkoord geweest. De Canadese vakbonden waarschuwden voor Amerikanisering van de Canadese economie en verlies van banen aan de Verenigde Staten. Belangengroepen in de Verenigde Staten voorzagen juist massaal banenverlies aan Mexico.

- c** Leg uit waarom de Canadese vakbonden bang waren voor verlies van banen aan de Verenigde Staten.
- d** Leg uit waarom Amerikaanse vakbonden juist massaal banenverlies aan Mexico voorzagen.

Volgens de voormalige premier van Canada, Mulroney, had vrijhandel geleid tot modernisering van de Canadese economie.

- e** Verklaar hoe vrijhandel kon leiden tot modernisering van de Canadese economie.

De econoom Fernando Clavijo gaf aan dat in Mexico als gevolg van Nafta meer hoger betaalde banen waren geschapen. Wel was het beeld volgens hem vertekend door de ongekende kracht van de Amerikaanse economie in de afgelopen jaren, waar Mexico van heeft kunnen meeprofiteren.

- f** Licht de uitspraak toe van Clavijo dat de voor Mexico positieve gevolgen van Nafta vertekend zijn door de ongekende kracht van de Amerikaanse economie.

Mexico en de EU voeren onderhandelingen over een onderling vrijhandelsverdrag.

- g** Leg uit dat het sluiten van een dergelijk verdrag het in theorie voor ondernemingen in de EU mogelijk maakt hun producten zonder betaling van invoerrechten uit te voeren naar de Verenigde Staten.
- h** Hoe kunnen de Verenigde Staten dit tegengaan?

- 45** Ontwikkelingslanden zijn vaak exporteur van grondstoffen en importeur van industrieproducten.

Sinds het begin van de jaren zeventig is het zogenoemde reële prijsindexcijfer van grondstoffen (het prijsindexcijfer van grondstoffen gecorrigeerd voor de prijsverandering van industrieproducten) gedaald van 135 naar 60 (1980 = 100).

In de eerste helft van de jaren negentig werd de recessie in een aantal belangrijke industrielanden gezien als verklaring voor de daling van de grondstoffenprijzen.

- a** Leg uit dat grondstoffenprijzen kunnen dalen als gevolg van een recessie in een aantal belangrijke industrielanden.

De prijsdaling van grondstoffen na 1994 kan hieraan echter niet worden toegeschreven, omdat in deze periode in de industrielanden sprake was van toenemende economische groei.

Sommigen wijzen erop dat economische groei in de industrielanden gepaard is gegaan met een verschuiving van productie van de secundaire sector naar de tertiaire sector.

- b** Leg uit dat deze verschuiving een stagnerende vraag naar grondstoffen kan verklaren.

De oorzaken van de prijsval liggen niet alleen aan de vraagzijde maar ook aan de aanbodzijde van de grondstoffenmarkt. Veel grondstofexporterende ontwikkelingslanden zijn voor wat betreft hun exportopbrengst vrijwel geheel afhankelijk van deze grondstoffen. Verondersteld wordt dat er op de wereldmarkt van grondstoffen sprake is van volkomen concurrentie.

De grondstoffenproducerende landen zullen bij dalende grondstoffenprijzen proberen hun exportopbrengst op peil te houden.

- c** Leg uit dat de daling van de grondstoffenprijzen hierdoor wordt versterkt.

Door zelf hun grondstoffen te verwerken tot eindproducten, kunnen grondstoffenproducerende landen hun afhankelijkheid verminderen.

- d** Leg uit dat dit proces in eerste aanleg een toename van de invoer door deze landen tot gevolg kan hebben.

Een andere mogelijkheid om de prijsdaling een halt toe te roepen, is de vorming van een productiekartel. Zo'n kartel kan de prijs op de grondstoffenmarkt beïnvloeden.

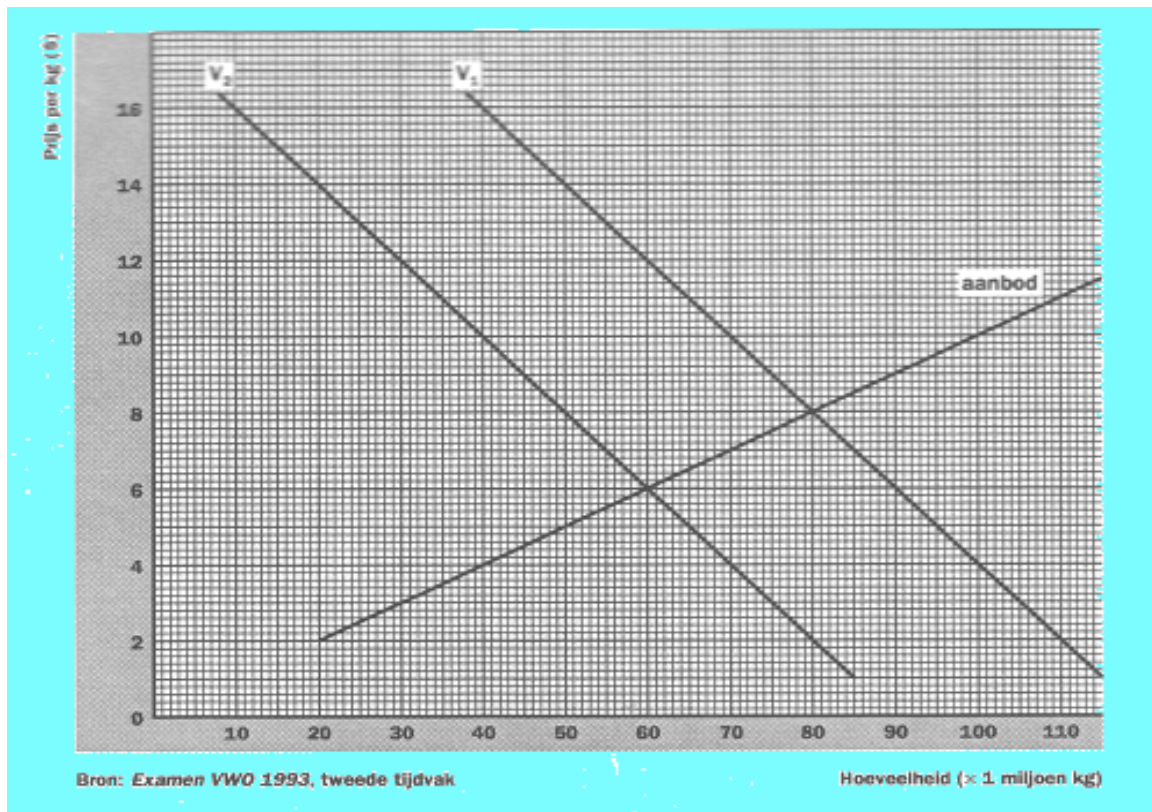
In de figuur is de prijsvorming van een bepaalde grondstof op de wereldmarkt weergegeven bij volkomen concurrentie.

Stel dat de vraag naar grondstof daalt van V_1 naar V_2 . Daardoor zou een lagere marktprijs ontstaan. Stel verder dat een kartel wordt opgericht met als doel door productiebeheersing te voorkomen dat die prijsdaling optreedt.

- e** Tot welk niveau moet de productie dan ten minste worden beperkt om te voorkomen dat door de vraagdaling de grondstofprijs daalt?

De vraagdaling leidt tot omzetsdaling op de wereldmarkt. Door de oprichting van het kartel wordt de omzetsdaling van de gezamenlijke grondstofproducenten verminderd.

- f** Bereken met welk bedrag deze omzetsdaling door de oprichting van het kartel wordt verminderd.

46 In de tabel staan de vijf grootste exporteurs en importeurs van goederen en de positie van Nederland. De waarde is uitgedrukt in miljarden dollars, het aandeel in procenten.

Exporteurs			Importeurs		
Land	waarde	aandeel	Land	waarde	aandeel
1 Verenigde Staten	624,5	11,8	1 Verenigde Staten	817,8	15,1
2 Duitsland	521,2	9,9	2 Duitsland	456,3	8,4
3 Japan	410,9	7,8	3 Japan	349,2	6,4
4 Frankrijk	290,5	5,5	4 Engeland	278,5	5,3
5 Engeland	262,0	5,0	5 Frankrijk	275,6	5,1
8 Nederland	197,5	3,7	8 Nederland	180,7	3,3

- Bereken de omvang van de totale wereldexport in goederen op basis van de cijfers van de VS.
- Leg aan de hand van zowel de export- als van de importcijfers voor Duitsland uit, waarom het land een deel van zijn welvaart dankt aan internationale handel.
- Noem twee redenen waarom het niet verwonderlijk is dat de plaatsen 1 t/m 5 door de genoemde landen worden ingenomen.
- Verwacht je dat een ontwikkelingsland eerder hoog op de lijst van exporteurs of op de lijst van importeurs zal voorkomen? Licht je antwoord toe.

- 47 Beantwoord de vragen op grond van de tekstfragmenten hieronder.

Ghanese fabrieken verliezen concurrentieslag

Het verhaal van Ghana's schoenen- en kledingindustrie is dat van een bedreigde soort. De ene na de andere fabriek, die ooit de lokale markt voorzag, sluit haar poorten en stuurt haar werknemers de straat op. Eén van de voornaamste klappen voor de kleding- en schoenenindustrie is de import van tweedehands goederen. Die stromen al heel lang de Ghanese markt op, aanvankelijk zelfs met overheidssteun en vergezeld van goede bedoelingen. Ceasar Halaby, directeur van de *Ghana Shoe Factory*: 'Een tijdje terug ging het fantastisch met de schoenenindustrie. Nu produceren we alleen nog als er orders binnenkomen. We hebben geen eigen productie meer, ook wegens leergebrek.'

Uit: *Internationale Samenwerking*

- a Waaron gaf de Ghanese overheid steun aan de import van tweedehands goederen?
b Waaron produceert de *Ghana Shoe Factory* alleen nog als er orders binnenkomen?
- De schoenen van de lokale schoenenindustrie zijn te duur voor de Ghanese bevolking.
- c Zijn buitenlandse schoenen concurrerend met de Ghanese schoenenindustrie? Licht je antwoord toe.
d Leg uit waarom instelling van een invoerquotum voor goederen als schoenen en kleding niet de voorkeur heeft van de Ghanese regering.

48 Nederland exportland

Landbouwproducten vormen een belangrijk deel van de Nederlandse export. De Nederlandse landbouwexport is sterk afhankelijk van de Europese markt. Grofweg 85% van deze export wordt binnen de EU afgezet. Duitsland koopt een derde deel van de totale geëxporteerde hoeveelheid vlees en vleesproducten.

Index, CBS

- a Noem drie mogelijke redenen waarom een groot deel van de Nederlandse landbouwexport binnen de EU wordt verkocht.
b Leg uit waarom juist Duitsland een grote afnemer is van Nederlands vlees.

De landen buiten de EU winnen terrein als handelspartners. Recente voorbeelden zijn Taiwan en Rusland. Vorig jaar (2002) exporteerde Nederland al voor ruim 745 miljoen euro aan goederen meer naar Taiwan dan in het jaar daarvoor.

Voor sommige landbouwproducten zijn deze nieuwe markten de redding. In Europa zelf zijn de groeimogelijkheden beperkt. De productie van menig landbouwproduct in de Unie ligt ver boven de consumptie.

- c Stel dat in 2001 de Nederlandse export naar Taiwan 1.400 miljoen euro bedroeg. Bereken het indexcijfer voor de exporthoeveelheid naar Taiwan in 2001 in één decimaal nauwkeurig (2002=100).
d Waaron is export naar een andere lidstaat van de EU in het algemeen gemakkelijker dan naar Rusland?
e Geef een verklaring voor de grote hoeveelheden landbouwproducten die de EU-lidstaten produceren.

49 uit een krant:

Tekort op de goederenrekening VS bereikt recordhoogte

In januari 2000 hadden de Verenigde Staten van Amerika (VS) te maken met een dalende export en een stijgende import. Het tekort op de goederenrekening van de betalingsbalans van de VS is in januari 2000 naar een recordhoogte van 28 miljard dollar gestegen. Oorzaak van deze stijging is de sterke prijsstijging van aardolie. Als de export en import van aardolie buiten beschouwing worden gelaten, komt het tekort op de goederenrekening van de VS in januari 2000 uit op 21,1 miljard dollar. Ondanks een

voortdurende stijging van het tekort op de goederenrekening van de VS is de koers van de dollar in januari 2000 gestegen.

- a Op welke deelrekening van de betalingsbalans worden buitenlandse beleggingen geboekt?
- b Is het bedrag van de export van aardolie van de VS in januari 2000 groter of kleiner dan het bedrag van de import van aardolie? Verklaar het antwoord.
- c Leidt een stijgend tekort op de goederenrekening van de VS tot een toename van het aanbod van dollars of tot een toename van de vraag naar dollars op de valutamarkt? Verklaar het antwoord.
- d Noem een oorzaak van de koersstijging van de dollar in januari 2000. Verklaar het antwoord.

50 uit een krant:

Filippijns exportproduct: de au pair

Ongeveer 20 jaar geleden vond een omslag plaats in de inkomsten uit toerisme van de Filippijnen: na een jarenlange groei begonnen deze inkomsten te dalen. De Filippijnse regering heeft naar mogelijkheden gezocht om andere bronnen van deviezen aan te boren. Een van de mogelijkheden bleek het stimuleren van au pairs om in westerse landen aan de slag gaan. In rijke westerse landen is gebrek aan laaggeschoold personeel dat kan worden ingezet bij kinderopvang en huishoudelijke arbeid. Filippijnse au pairs blijken uitstekend in de vraag naar dit personeel te kunnen voorzien. Van het geld dat de au pairs in westerse landen verdienen, sturen zij het grootste deel naar de Filippijnen, waar het gebruikt wordt om in het levensonderhoud van familieleden te voorzien.

In de tabel staan enkele gegevens van de betalingsbalans van de Filippijnen van de jaren 1990 en 2000.

	1990	2000
(bedragen in miljoenen Amerikaanse dollars)		
saldo goederen- en dienstenrekening	- 2.537	+ 5.009
saldo inkomensrekening	- 30	+ 4.216
saldo lopende rekening	- 2.567	+ 9.225
saldo betalingsbalans	- 93	- 420

- a Is er in 2000 sprake van een overschot of van een tekort op de kapitaalrekening van de betalingsbalans van de Filippijnen? Verklaar het antwoord.

Het toenemende aantal Filippijnse au pairs in westerse landen heeft tussen 1990 en 2000 geleid tot een toename van inkomsten van deviezen voor de Filippijnen.

- b Uit welk(e) gegeven(s) in de tabel kan dit blijken? Verklaar het antwoord.

51 In economische publicaties wordt veel gebruikgemaakt van tabellen en grafieken. Hieronder staan vier statistieken uit een publicatie van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Lidstaten van de OESO zijn voornamelijk de welvarende industrielanden, waaronder de Verenigde Staten, Japan en de lidstaten van de Economische en Monetaire Unie in Europa (EMU). Naar aanleiding van deze statistieken worden in deze opgave vijf vragen gesteld.

Uit statistiek 1 blijkt dat het aandeel van de Verenigde Staten in het reële BBP van de OESO-landen in 2000 ten opzichte van 1999 is toegenomen.

- a Hoe blijkt dat uit statistiek 1?

- b Bereken, in ten minste twee decimalen, het percentage waarmee het reële BBP van de EMU-landen in 2002 ten opzichte van 2000 is gegroeid.

Uit statistiek 3 kan worden afgelezen, dat er in Japan in het jaar 2000 ten opzichte van 1999 sprake was van deflatie. Martijn beweert dat de deflatie in Japan ook kan worden afgeleid door gegevens uit statistiek 1 en 2 te combineren. Jeroen beweert dat de deflatie in Japan niet met behulp van de combinatie van gegevens uit statistiek 1 en 2 kan worden afgeleid.

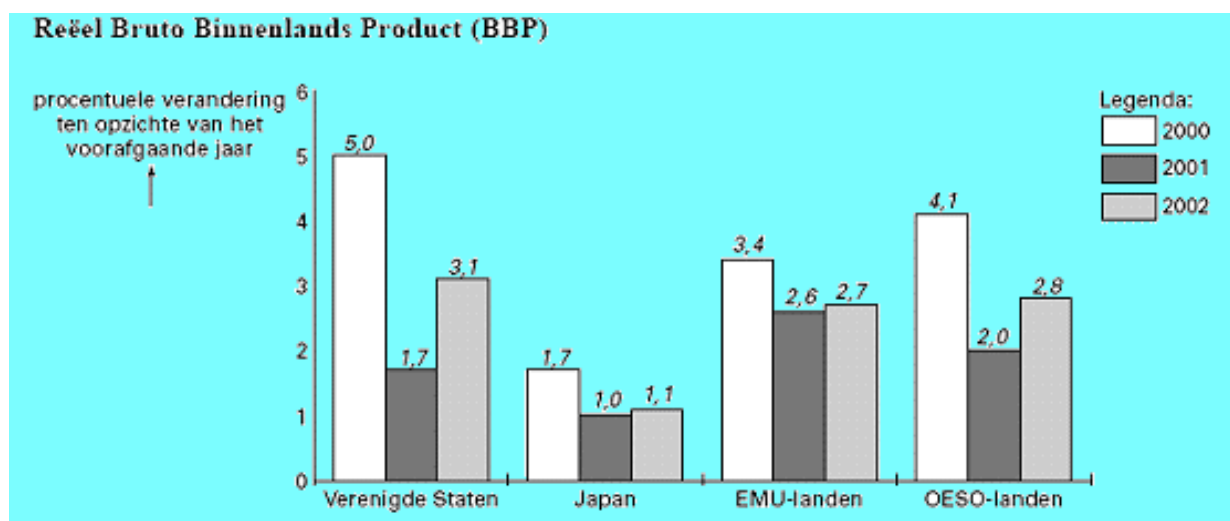
- c Wie heeft gelijk, Martijn of Jeroen? Verklaar het antwoord.

Uit de gegeven statistieken kan worden afgeleid, dat er in de periode 2000-2002 onevenwichtigheden op de lopende rekening van de betalingsbalans bestaan.

- d Toon met behulp van een berekening aan, dat het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans van de Verenigde Staten in 2000 meer dan \$ 400 miljard bedraagt.

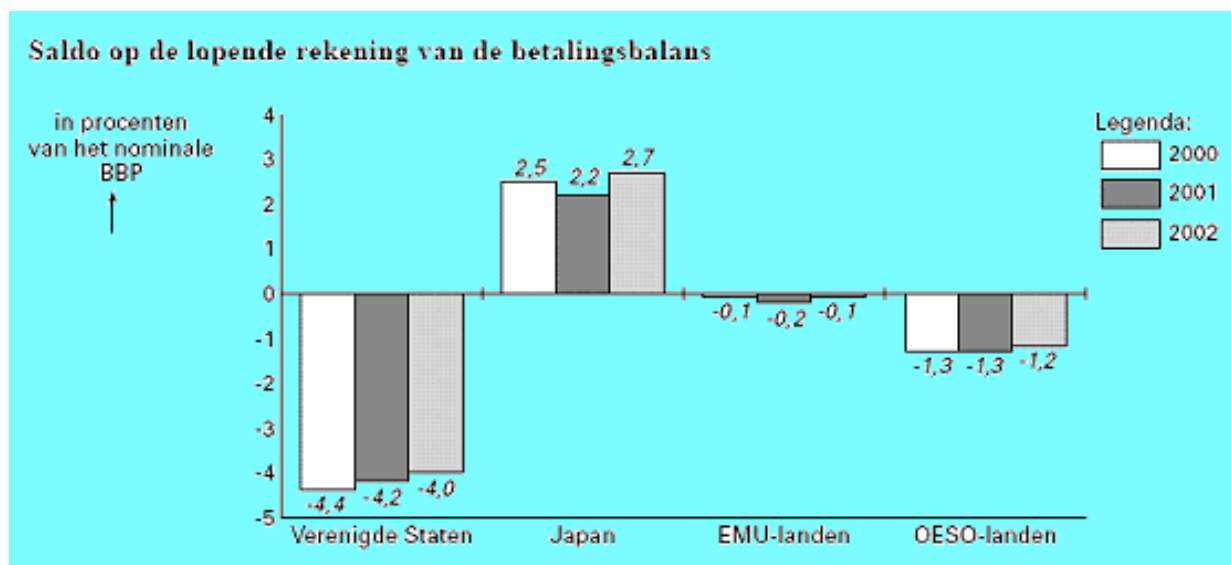
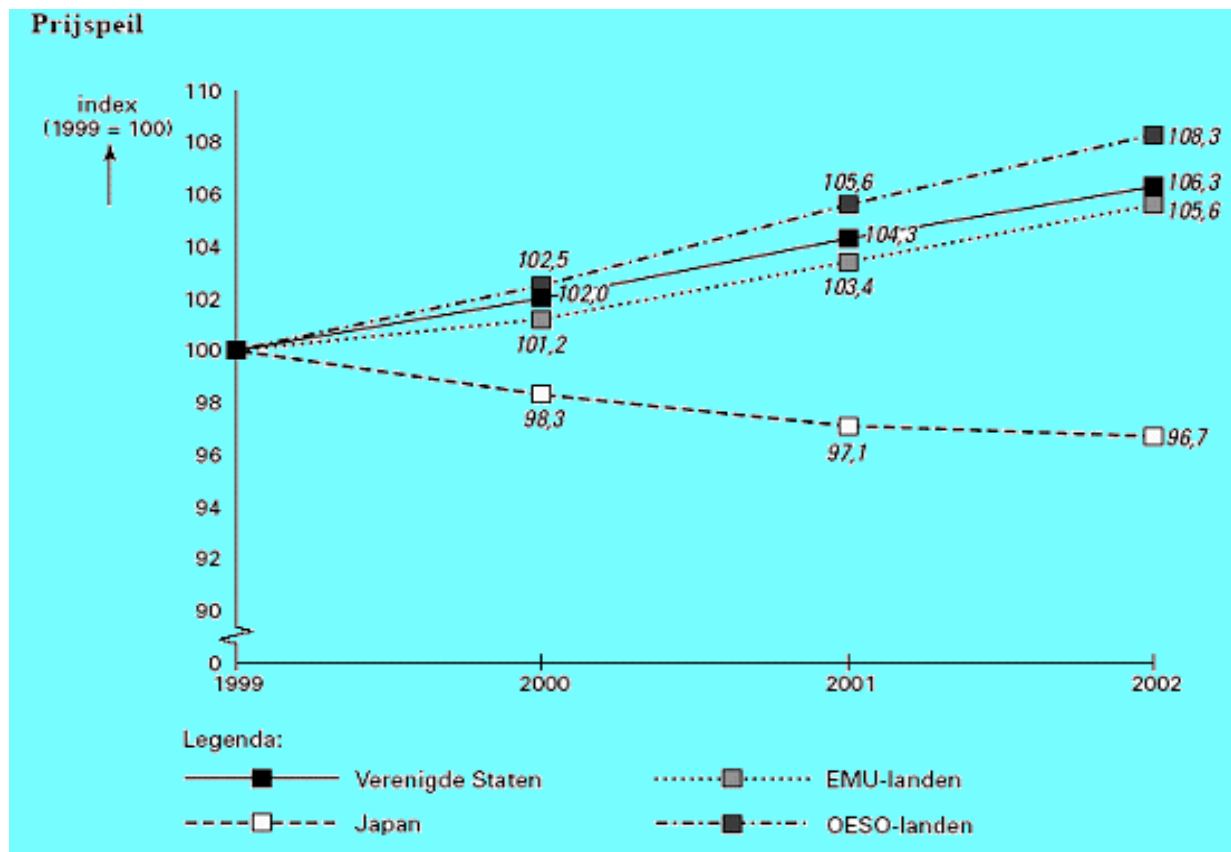
Co heeft in een economieboek de redenering gelezen, dat een afname van de groei van het reële BBP van een land tot afname van de groei van de import leidt, waardoor het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van dat land verbetert. Co onderzoekt of de gegeven statistieken deze redenering bevestigen. Co formuleert de volgende stelling: "Voor alle (groepen van) landen geldt: als in een jaar de groei van het reële BBP afneemt ten opzichte van het voorafgaande jaar, verbetert het saldo op de lopende rekening in procenten van het nominale BBP in dat jaar."

- e Wordt deze stelling door de statistieken bevestigd? Verklaar het antwoord.

Nominaal Bruto Binnenlands Product (miljarden dollars)

	1999	2000	2001	2002
Verenigde Staten	8.708	9.326	9.699	10.191
Japan	5.362	5.360	5.348	5.384
EMU-landen	7.528	7.877	8.257	8.661
OESO-landen	25.387	27.089	28.466	30.011

- 52** Een ontwikkelingsland heeft te kampen met een omvangrijke geldontwaarding: in 1996 stijgen de prijzen in dat land met 125% en in 1997 met 110%. Een van de gevolgen van die inflatie is een sterke groei van de informele economie.
- a** Bereken de totale procentuele geldontwaarding in dit land tussen begin 1996 en eind 1997 (in ten minste één decimaal).
- b** Leg uit hoe een hoge inflatie kan leiden tot een groei van de informele economie.

Van de betalingsbalans van dit ontwikkelingsland zijn over 1996 en 1997 de gegevens in de tabel verstrekt.

	1996	1997
	(bedragen in miljarden dollars)	
saldo goederen- en dienstenrekening	-15,1	-16,7
waarvan: saldo grondstoffenrekening	+ 8,2	+ 6,9
saldo energierekening	+ 5,6	+ 6,8
saldo lopende rekening	-24,0	-30,5
saldo totaal	-17,6	-12,1

Naast de hoge inflatie en de omvangrijke informele economie, vertoont dit land nog meer kenmerken van een ontwikkelingsland waardoor een tekort op de goederenrekening kan ontstaan.

- c** Noem een ander kenmerk van ontwikkelingslanden waardoor bij deze landen een tekort op de goederenrekening kan ontstaan. Verklaar hoe op basis daarvan een tekort op de goederenrekening kan ontstaan.

Een verandering van het investeringsklimaat in dit ontwikkelingsland leidt tot een verandering van het saldo van de kapitaalrekening van het land.

- d** Is het saldo van de kapitaalrekening van dit ontwikkelingsland in de periode 1996-1997 verbeterd of verslechterd? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening.
- e** Is het investeringsklimaat in dit ontwikkelingsland in de periode 1996-1997 blijkaar verbeterd of verslechterd? Verklaar het antwoord.

De omvang van de deviezenreserve van een land kan een belangrijk gegeven zijn bij de beoordeling van de economische kracht van een land.

- f** Is de deviezenreserve van dit ontwikkelingsland in 1997 toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven? Verklaar het antwoord.

In de periode 1996-1997 heeft dit ontwikkelingsland een tekort op de inkomensrekening. Voor de jaren na 1997 verwacht de regering van dit land een verbetering van het saldo van de kapitaalrekening.

- g** Zal in de toekomst het saldo van de inkomensrekening van dit land daardoor positief of negatief beïnvloed worden? Verklaar het antwoord.

- 53** De valutacrisis in Zuidoost-Azië in 1997 heeft laten zien dat ook wisselkoersafspraken niet kunnen verhinderen dat de waarde van valuta's sterk kan gaan schommelen. In de economie worden wisselkoersveranderingen met verschillende begrippen aangeduid: appreciatie, depreciatie, revaluatie en devaluatie.

- a** Wat is de *overeenkomst* en wat is het *verschil* tussen een appreciatie en een revaluatie van een valuta?

De Indonesische rupiah is tot midden 1997 gekoppeld geweest aan de Amerikaanse dollar. Tot dat moment heeft de centrale bank van Indonesië de koers gestabiliseerd met interventies op de valutamarkt. Een voortdurend tekort op de betalingsbalans heeft Indonesië *gedwongen* tot het loslaten van de koppeling van de rupiah waarop de koers van de rupiah is gedaald.

- b** Leg uit hoe een voortdurend tekort op de betalingsbalans Indonesië kan hebben *gedwongen* de koppeling van de rupiah aan de Amerikaanse dollar los te laten.

Na het loslaten van de koppeling zijn vooral de valutaspeculanten verantwoordelijk geweest voor een verdere daling van de koers van de rupiah. De Indonesische centrale bank heeft tevergeefs geprobeerd die koersdaling te voorkomen met een forse verhoging van de geldmarktrente.

- c** Leg uit hoe een verhoging van de Indonesische geldmarktrente via de bestedingen in Indonesië de koersdaling van de rupiah wellicht had kunnen voorkomen.

Stel dat Indonesië en de Verenigde Staten van Amerika (VS) onderling uitsluitend rubber en computers verhandelen: andere transacties doen zich op de goederenrekening niet voor. In de uitgangssituatie verkoopt Indonesië 30.000 ton rubber aan de VS tegen een prijs van 3.250 rupiah per kilogram (1 ton = 1.000 kilogram). De VS verkopen 30.000 computers aan Indonesië tegen een prijs van 1.500 dollar per stuk. De wisselkoers bedraagt: 1 dollar = 2.500 rupiah.

Op korte termijn is de prijselasticiteit van de Indonesische invoer en uitvoer nul. Stel dat de koers van de rupiah ten opzichte van de dollar daalt; voor 1 dollar moet voortaan 2.750 rupiah betaald worden.

- d** Toon met een berekening aan dat de goederenrekening van Indonesië, uitgedrukt in rupiah's, op korte termijn verslechtert.

Op lange termijn is de prijselasticiteit van de Indonesische invoer $-0,5$.

- e** Toon met een berekening aan dat de waarde van de Indonesische import op de goederenrekening op lange termijn 117,56 miljard rupiah bedraagt.

- f** Bereken de procentuele toename van de uitgevoerde hoeveelheid waarbij de Indonesische goederenrekening, uitgedrukt in rupiah's, op lange termijn in evenwicht zou zijn.

- 54** Verbetering van de ruilvoet heeft een gunstig effect op de economie van veel ontwikkelingslanden. Voor de economie van industrielanden pakt een verbetering van de ruilvoet meestal negatief uit.

- a** Uit welk soort goederen bestaat de uitvoer van landen die voordeel ondervinden van een ruilvoetverbetering? Licht je antwoord toe.

- b** Op welke deelrekening van de betalingsbalans van een ontwikkelingsland oefent een ruilvoetverbetering direct invloed uit.

Neem aan dat in een bepaald jaar de exportprijzen van een ontwikkelingsland gemiddeld met 11 procent gestegen zijn en de importprijzen met gemiddeld 4 procent. Stel de oorspronkelijke ruilvoet op 100.

- c** Bereken de nieuwe ruilvoet. Rond je antwoord af op twee decimalen.

- d** Welke twee gegevens heb je nog nodig om te bepalen of de ruilvoetverbetering een gunstiger saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans oplevert?

Dit land heeft in het recente verleden veel geleend bij banken in het buitenland.

- e** Op welke deelrekening van de betalingsbalans en aan welke kant hiervan zijn deze leningen geboekt?

- f** Op welke deelrekening van de betalingsbalans en aan welke kant hiervan worden de rentebetalingen op deze leningen geregistreerd?

- 55** Neem aan dat de export van goederen in 2000 ten opzichte van 1999 met 3 procent is toegenomen tot een bedrag van € 210 miljard. Dit komt neer op 45 procent van het bbp. Het saldo van de handelsbalans is in 2000 met € 4 miljard afgenomen tot € 8 miljard.

Rond je antwoorden op onderstaande vragen steeds af op 1 decimaal.

- a** Bereken de omvang van de goederenexport in 1999.

- b** Bereken de omvang van de goederenimport in 2000.

- c** Bereken de goederenimportquote in 2000.
- d** Bereken de omvang van de goederenimport in 1999.
- 56** Veel Nederlandse bedrijven zijn sterk op het buitenland gericht: ze exporteren en importeren en hebben vaak vestigingen in het buitenland. Een daling van de koers van de Amerikaanse dollar kan invloed hebben op de *totale* winst van deze bedrijven.
- Veronderstel dat de dollarkoers ten opzichte van de euro gedaald is en dat deze daling het lopende jaar tot een toename van de productie in de Verenigde Staten van Amerika (VS) heeft geleid.
- a** Leg uit hoe de lagere dollarkoers tot een toename van de productie in de VS leidde.
- De Nederlandse supermarktketen Supram heeft ook vestigingen in de VS onder de naam Buy.
- b** Leg uit hoe door de grotere productie in de VS de winst van de Buy-supermarkten over dit jaar *hoger* kan worden dan die over vorig jaar.
- De winsten van deze Buy-supermarkten worden naar Nederland overgemaakt en in het jaarverslag van Supram verwerkt.
- c** Leg uit in welk geval de winst van de Buy-supermarkten die Supram over dit jaar in zijn jaarverslag vermeldt, *lager* zal zijn dan die over vorig jaar.
- Het Nederlandse bedrijf Ferron produceert weegschalen en exporteert een groot deel van zijn producten naar de VS.
- d** Zal de lagere dollarkoers een positieve of een negatieve invloed hebben op de winst van Ferron? Verklaar het antwoord.
- Het Nederlandse researchbedrijf Questa verricht veel onderzoek voor Duitse opdrachtgevers. Het bedrijf ondervindt daarbij concurrentie van het Amerikaanse researchbedrijf Answer.
- e** Zal de lagere dollarkoers een positieve of een negatieve invloed hebben op de winst van Questa? Verklaar het antwoord.
- f** Op welke deelrekening van de lopende rekening van de betalingsbalans wordt de export van Questa geboekt?
- 57** De uitvoer van goederen zal voor een land in het jaar 2008 naar verwachting € 426,55 miljard bedragen. Het CPB van dat land voorspelt een dekkingspercentage van de invoer op de goederenrekening van 107.
- a** Bereken de omvang van de invoerwaarde in 2008 (in 2 decimalen nauwkeurig).
- De prognose voor het jaar 2008 meldt verder dat het saldo van ontvangen en betaalde primaire inkomens en het saldo op de rekening inkomensoverdrachten tezamen € 2,8 miljard zal bedragen.
Het saldo op de lopende rekening bedraagt € 47,50 miljard.
- b** Als je weet dat het CPB voorspelt dat de import van diensten een bedrag van € 74,10 miljard zal omvatten, bereken dan met alle bovenstaande gegevens het bedrag dat

gemoeid zal zijn met de export van diensten. Geef je berekening in 2 decimalen nauwkeurig

- 58** In de Macro Economische Verkenning 2004 (MEV 2004) schrijft het Reelandse Centraal Plan Bureau het volgende:

De Reelandse uitvoer is iets eerder uit het dal geklommen dan waarop zes maanden geleden werd gerekend en bovendien is de conjuncturele neergang minder diep geweest dan eerder werd gevreesd. Daardoor is het waarschijnlijk dat de groei van de goederenuitvoer dit jaar op 4 procent uitkomt. Het komend jaar zal de volumegroei op 5,75 procent uitkomen.

De Reelandse uitvoer neemt daarmee sterker toe dan de relevante wereldhandel.

- a** Maak met een stapsgewijze redenering duidelijk welk verband bestaat tussen de internationale conjunctuur en de Reelandse export.
b Welke conclusie kun je afleiden uit de laatste zin over de concurrentiepositie van Reelandse exportbedrijven? Licht je antwoord toe.

In de MEV 2004 vind je onder meer de volgende gegevens.

(in miljarden euro's)	2003	2004
Invoerwaarde goederen	381	398
Invoerwaarde diensten	70	74
Uitvoerwaarde goederen	403	427
Uitvoerwaarde diensten	86	91
Betaalde primaire inkomens	82	87
Betaalde inkomensoverdrachten	15	17
Ontvangen primaire inkomens	92	98
Ontvangen inkomensoverdrachten	8	9

- c** Bereken voor beide jaren het dekkingspercentage van de invoer op de goederenrekening. (op één decimaal nauwkeurig)
- d** De goederenuitvoerwaarde verbetert volgens de tabel met 5,5% terwijl in de tekst aan het begin van deze opgave een volumegroei van 5,75 procent genoemd wordt. Welke conclusie kun je hieruit afleiden?
- e** Laat met een berekening zien met hoeveel procent het saldo op de lopende rekening in het jaar 2004 wijzigt ten opzichte van 2003. (op één decimaal nauwkeurig)
- 59** De westerse landen geven op verschillende manieren hulp aan ontwikkelingslanden, bijvoorbeeld vermogensoverdrachten in de vorm van geldschenkingen. Deze overdrachten kunnen in gebonden (verplichte aankopen) en in ongebonden vorm (overal vrij te besteden) worden gegeven.
- a** Noem een deelrekening van de betalingsbalans *van de westerse landen* die kan verbeteren als de genoemde vermogensoverdrachten in gebonden vorm worden verstrekt. Verklaar het antwoord.

In sommige landen komt regelmatig hongersnood voor. De westerse landen reageren daarop veelal met het verlenen van voedselhulp. Het regelmatig verlenen van voedselhulp kan ertoe leiden dat er in het land dat de hulp ontvangt, marktverstoringen ontstaan waardoor de lokale productiemogelijkheden worden aangetast.

b Verklaar dit effect van de voedselhulp.

Om de situatie in de ontwikkelingslanden structureel te verbeteren is vaak overdracht van technologie nodig.

c Leg uit dat door overdracht van technologie het dekkingspercentage van de goederenrekening van ontwikkelingslanden op langere termijn kan stijgen.

d Leg uit dat door overdracht van technologie de bedrijven in ontwikkelingslanden op langere termijn een grotere toegevoegde waarde per product kunnen realiseren.

Sommige deskundigen vinden dat ontwikkelingslanden een bevolkingspolitiek moeten voeren ter ondersteuning van het ontwikkelingsbeleid. Stel dat de regering van een ontwikkelingsland in de jaren 1995- 2000 een bevolkingspolitiek voert gericht op een beperking van de bevolkingsgroei. De tabel laat enkele verwachte effecten van dat beleid zien.

	zonder bevolkingspolitiek	met bevolkingspolitiek
jaarlijkse nominale groei BNP ^{*)}	+ 5,0%	+ 5,0%
jaarlijkse bevolkingsgroei	+ 2,5%	+ 1,0%
prijsniveau 2000 t.o.v. 1995	+ 20,0%	+ 16,0%

^{*)} BNP = bruto nationaal produkt (in dollars bij een constante dollarkoers)

In dit ontwikkelingsland bedraagt in 1995 het BNP per hoofd \$ 300. Zonder bevolkingspolitiek zal dit in 2000 reëel gedaald zijn tot \$ 282 (afgerond).

e Bereken de extra groei in dollars van het reële BNP per hoofd bij het scenario met bevolkingspolitiek vergeleken met het scenario zonder bevolkingspolitiek.

De bevolkingspolitiek heeft onder andere invloed op de macro-economische investeringsquote. Zonder bevolkingspolitiek zal deze naar verwachting lager uitvallen dan met bevolkingspolitiek.

f Geef voor dit verschil een verklaring.

60 Van een ontwikkelingsland zijn in de tabel enkele gegevens van de betalingsbalans verstrekt. De cijfers hebben betrekking op 2004.

	volume (eenheden)	prijs per eenheid (in eigen valuta)	waarde
goederenimport	2,5 miljard	100	
goederenexport	1,8 miljard	90	
tekort dienstenrekening			10,0 miljard
tekort lopende rekening			145,0 miljard
tekort betalingsbalans			23,5 miljard

a Bereken het saldo van de kapitaalrekening van de betalingsbalans over 2004 en geef aan of er sprake is van een tekort of van een overschot.

De regering van dit land wil in de toekomst het saldo van de goederenrekening, en daarmee het saldo van de totale betalingsbalans, verbeteren. Zij overweegt daartoe het wisselkoersinstrument te gebruiken.

- b** Leg uit dat de regering een devaluatie van de eigen munt moet overwegen om de gewenste verbetering van het saldo van de goederenrekening te realiseren.

Stel dat de regering overweegt om begin 2005 de eigen munt ten opzichte van alle andere munten met 20% te devalueren. De centrale bank van dit land verstrekt na onderzoek de regering het overzicht dat in tabel 3 is weergegeven.

prijselasticiteit	op korte termijn	op lange termijn
goedereninvoer	0,0	-1,2
goederenuitvoer	0,0	-1,5

- c** Leg uit waarom de goedereninvoer en -uitvoer op lange termijn prijselastischer zijn dan op korte termijn.

Door deze devaluatie zal het saldo van de goederenrekening *op korte termijn* verslechteren.

- d** Geef daarvoor de verklaring.

De uitvoerwaarde op de goederenrekening zal *op lange termijn* 210,6 miljard gaan bedragen.

- e** Laat dat door middel van een berekening zien.

De invoerwaarde op de goederenrekening zal *op lange termijn* 218,75 miljard gaan bedragen. Het saldo van de goederenrekening zal *op lange termijn* verbeteren.

- f** Laat dat door middel van een berekening zien.

Er zijn economen die bezwaar hebben tegen de voorgenomen devaluatie. Zij stellen dat er in het land nog te veel sprake is van monocultuur en dat een devaluatie deze monocultuur in stand houdt.

- g** Leg uit waarom een devaluatie de monocultuur in stand houdt.

- 61** Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van veel ontwikkelingslanden heeft geleid tot een stijging van de buitenlandse schuld van deze landen. Behalve uit de lopende rekening bestaat de betalingsbalans uit nog twee andere deelrekeningen.

- a** Noem deze twee deelrekeningen.

- b** Leg uit op welke wijze het saldo op de lopende rekening van de bedoelde landen heeft geleid tot een stijging van de buitenlandse schuld van deze landen.

Uit de tabel blijkt dat de schuldenlast van de ontwikkelingslanden als percentage van de totale uitvoer de afgelopen jaren enigszins is afgenomen.

Buitenlandse schuldverplichtingen van de ontwikkelingslanden
(in % van de totale uitvoer)

	1996	2002	2003
Buitenlandse schuld einde jaar	174	126	118
Rente en aflossing	23	16	15

Een van de oorzaken van de daling van de buitenlandse schuld als percentage van de totale uitvoer is de stijging van de uitvoer. Stel dat in 2003 ten opzichte van 2002 het *totale bedrag* van de buitenlandse schuld niet veranderd is.

- c** Bereken in dat geval de procentuele stijging van de totale uitvoer in 2003 ten opzichte van 2002.

Commerciële westerse banken beoordelen de kredietwaardigheid van ontwikkelingslanden vooral op basis van de omvang van de schuldverplichtingen als *percentage* van de uitvoer en niet zo zeer op basis van het *bedrag* van de rente en de aflossing.

d Geef hiervoor de verklaring.

De ontwikkelingslanden zien in de liberalisering van de wereldhandel een oplossing voor hun schuldenprobleem. Sommige geïndustrialiseerde landen zijn echter bang voor de concurrentie van goedkope producten uit de zogenoemde lage-lonen-landen. Andere geïndustrialiseerde landen zien echter in dat zij ook zouden kunnen profiteren van deze liberalisering.

e Leg uit dat het lagere loonpeil in veel ontwikkelingslanden niet zonder meer tot lagere loonkosten per product in die landen hoeft te leiden.

f Leg uit dat ook Nederland economisch voordeel kan hebben van een liberalisering van de wereldhandel.

62 Lees onderstaande tekst.

Op 1 januari 2002 was het zover. In de Europese Unie werd in 12 landen de nationale munt vervangen door de euro. Zowel de zachte lire in Italië als onze harde gulden verdwenen. Tot dan toe was de koers van de gulden, ten opzichte van bijvoorbeeld de lire, meestal gestegen of op zijn minst gelijk gebleven. Niet iedereen was dan ook blij met de invoering van de euro.

Tegenstanders van de invoering van de euro waren bang dat de euro nu zachter zou worden dan de harde gulden.

a Geef een verklaring voor dit standpunt.

Niet alle landen van de Europese Unie voerden de nieuwe munt in.

b Welk land uit het rijtje voerde de euro niet in? Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Portugal of Spanje

Gebruikonderstaande tabellen.

De invoering van de euro ging met feestelijkheden gepaard. Halverwege 2002 was van een feeststemming echter geen sprake meer. Veel producten waren een stuk duurder geworden. Menigeen dacht dat de hogere prijzen door de invoering van de euro waren ontstaan. Vooral de horeca werd van prijsopdrijving beschuldigd.

c Uit informatiebron 3 blijkt dat de horeca bij de invoering van de euro meer dan de gestegen kosten heeft doorberekend. Laat dit in je antwoord zien.

Stijging kostprijs horeca ten opzichte van voorgaande periodes in procenten

	2001	2002	2003	2003
			1 ^e kwartaal	2 ^e kwartaal
Kostprijsindicator horeca (HEKPI)	6,5	4,3	3,2	3,5

Stijging consumentenprijzen ten opzichte van voorgaande periodes in procenten

Bestedingen aan	2001	2002	2003	
			1 ^o kwartaal	2 ^o kwartaal
voedingsmiddelen	7,0	3,6	1,2	3,7
alcoholhoudende dranken en tabak	6,7	5,0	6,1	4,2
kleding en schoeisel	1,8	3,1	-3,6	-2,9
huisvesting, water, gas en elektra	5,0	3,3	3,6	3,7
stoffering en huish. apparaten	5,4	3,8	2,9	2,3
gezondheid	2,9	2,5	2,3	1,7
vervoer	2,7	2,0	4,8	2,0
communicatie	-0,9	2,2	1,5	2,3
recreatie en cultuur	3,2	1,8	0,9	0,2
onderwijs	3,3	12,0	3,2	4,1
horeca	5,8	6,6	3,1	2,3
diverse goederen en diensten	4,5	5,1	3,3	2,9
consumptiegebonden belastingen/ overheidsdiensten	1,6	2,1	4,3	4,3
consumptie in het buitenland	2,9	3,0	4,2	2,6
Totaal 'boodschappenmandje' bestedingen consument (CPI)	4,2	3,2	2,6	2,3

Bij de invoering van de euro was de waarde ongeveer gelijk aan de waarde van de Amerikaanse dollar. Eind 2003 was de euro sterk in waarde gestegen ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Dat heeft verschillende gevolgen, bijvoorbeeld voor de bedrijven 'Anemoon' en 'Bloembol'. 'Anemoon' exporteert bloemen naar andere EU-landen, terwijl 'Bloembol' exporteert naar Amerika. 'Bloembol' wordt door de Amerikanen betaald in Amerikaanse dollars.

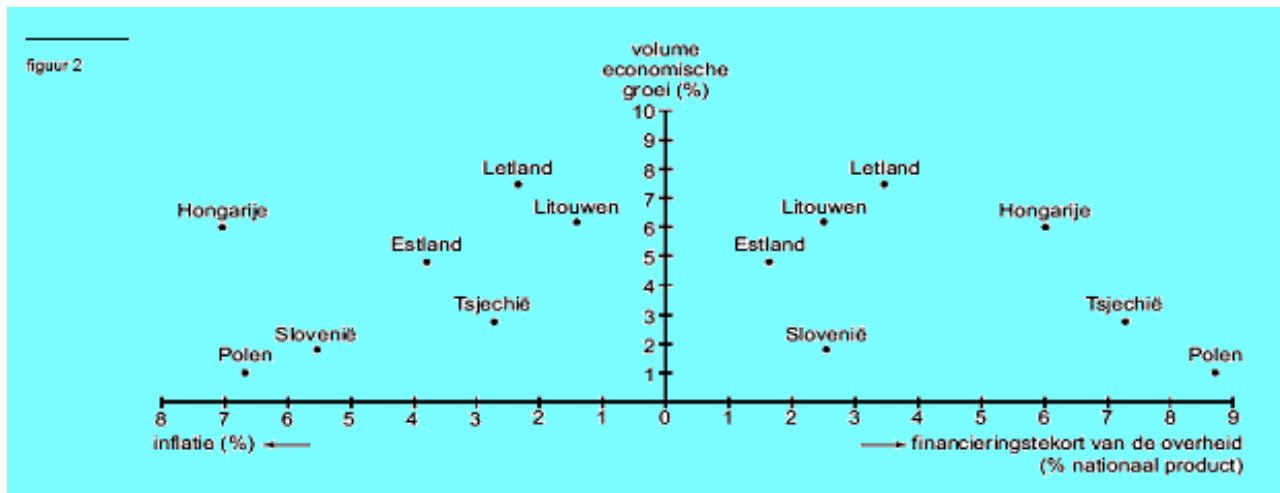
- d) Waarom is voor 'Bloembol' de koersstijging van de euro ten opzichte van de dollar ongunstig? Verklaar je antwoord.

De Europese Centrale Bank (ECB) bewaakt de koers van de euro. De bank probeert de koers te beïnvloeden door middel van het verhogen of verlagen van de rente.

- e) Wat moet de ECB doen om de koers van de euro te laten dalen? Moet de rente verlaagd of juist verhoogd worden? Verklaar je antwoord.

63 Zorgen om toetreding tot de EU

In 2002 werd door de Europese Raad besloten dat een aantal landen – voor het merendeel uit Oost-Europa – mocht toetreden tot de Europese Unie. Sommige politici maakten zich ernstige zorgen over deze toetreding. De kandidaat-lidstaten voldeden namelijk nog niet allemaal aan de voorwaarden die aan deze toetreding waren gesteld. Op gebieden als bijvoorbeeld economische groei, overheidsfinanciën en prijsstabiliteit, lieten de kandidaat-lidstaten nog grote verschillen zien. Voor zeven kandidaat-lidstaten zijn die verschillen in figuur 2 in beeld gebracht.

Er kan een verband gelegd worden tussen inflatie en financieringstekort: hoge inflatie → lage economische groei (volume) → hoog financieringstekort overheid.

- Verklaar elk van beide pijlen in het weergegeven verband tussen inflatie en financieringstekort.
- In welk land in figuur 2 gaat dit verband het duidelijkst op?

Er kan een verband gelegd worden tussen financieringstekort en inflatie: hoog financierings-tekort overheid → hoge economische groei (volume) → hoge inflatie.

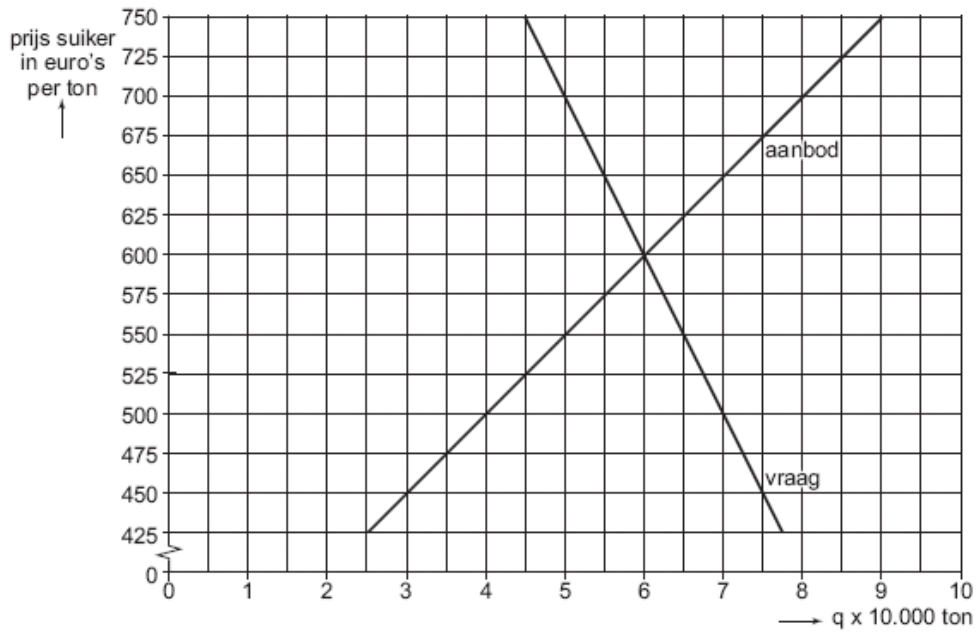
- Verklaar elk van beide pijlen in het weergegeven verband tussen financieringstekort en inflatie.
- In welk land in figuur 2 gaat dit verband het duidelijkst op?

64 De zoete smaak van protectie

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid legde een groot beslag op de jaarlijkse uitgaven van de Europese Unie (EU). Voor veel landbouwproducten gold in de EU een garantieprijs, die ruim boven de wereldmarktprijs lag. Garantieprijzen leidden tot overschotproductie. De EU beperkte de productieoverschotten door producenten een jaarlijks productiequotum op te leggen. Het restant werd met steun van exportsubsidies verkocht buiten de EU op de wereldmarkt.

In een zeker jaar is de garantieprijs voor suiker in de EU € 650 per ton, terwijl op dat moment de wereldmarktprijs € 345 per ton is. In figuur 3 wordt de marktsituatie in de EU geschetst.

- Is de vraag naar suiker in de EU, bij de garantieprijs van € 650 per ton, prijselastisch of juist prijsinelastisch? Verklaar het antwoord met een berekening.
- Beschrijf twee manieren waarop de burgers in de EU meebetalen aan het landbouwbeleid.
- Leg uit waarom exportsubsidies nodig zijn om de overschotproductie van suiker op de wereldmarkt te kunnen afzetten.
- Bereken welk bedrag aan exportsubsidies de EU moet betalen in de gegeven situatie.

De EU overweegt, onder druk van de wereldhandelsorganisatie WTO, de protectie op de suikermarkt te verminderen. Indien de EU deze protectie geheel zou afschaffen zou de wereldmarktprijs met 10 procent stijgen.

- e Verklaar hoe door afschaffing van de Europese protectie op de suikermarkt de wereldmarktprijs voor suiker kan stijgen.